

**Možnosti zavedenia sociálno-intervenčných programov
pre páchatel'ov násilia páchaného na ženách na Slovensku**
(právna analýza)

Spracoval
JUDr. Jozef Griger

Bratislava, marec 2015

Obsah:

Namiesto úvodu.....	3
1. kapitola.....	4
Poznanie ochraňuje obeť.....	4
1. 1. Domáce násilie.....	4
1.1.1. Funkcionálny charakter domáceho násilia.....	5
1.1.2. Sociálny charakter domáceho násilia.....	5
1.1.3. Osobnostný charakter domáceho násilia.....	6
1.1.4. Dynamika domáceho násilia.....	6
1.2. Politika eliminácie násilia páchaného na ženách v Slovenskej republike.....	7
1.2.1. Inštitucionálne a politické zakotvenie.....	7
1.2.2. Právny rámec.....	9
Deliktuálna ochrana.....	9
Bezprostredná (preventívna) ochrana.....	14
Sociálna ochrana a podpora.....	16
2. kapitola.....	16
Trest nie je odplata ale šanca.....	16
2.1. Účel, funkcie a systém sankcií v trestnom práve.....	16
2.2. Ukladanie a výkon sankcií.....	21
2.3. Sociálno-intervenčné programy.....	26
3. kapitola.....	27
Čo je potrebné zmeniť?.....	27
3.1. Medzinárodné záväzky.....	27
3.2. Návrhy na zmeny v Slovenskej republike.....	31
Trestný zákon.....	31
Trestný poriadok.....	34
Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.....	36
Poriadok výkonu trestu.....	37
Nový zákon o probačnej a mediačnej službe.....	37
Záver.....	39
Použitá literatúra.....	40

Namiesto úvodu

Jeden príklad je lepší ako tisíce slov, hovorí stará múdrosť. Preto namiesto úvodu začneme jedným, bohužiaľ, skutočným príbehom, ktorý však nie je jediný a odohráva sa každý deň v rôznych fatálnych podobách ... „Masaker na Liptove: Traja ľudia sú mŕtvi“, hlásali internetové denníky 18. augusta 2014. „V obci Liptovská Lúžna v Ružomerskom okrese sa začal pracovný týždeň nečakane dramaticky. Štyridsaťdvaročný Ivan Š. podľa našich informácií vystrelil v rodinnom dome na dve ženy. Išlo o 65-ročnú matku Danu a jej 46-ročnú dcéru Katku, bývalú priateľku strelca. Obe ženy strelným zraneniam na mieste podľahli. Ivan napokon zbraň obrátil proti sebe v blízkosti pohostinstva.“¹ V nasledujúcich dňoch sa objavilo množstvo informácií, ktoré (ako to býva pravidlom) dokresľovali v týchto prípadoch už príčiny tragédie – „Podľa čiernobiely farbou našich informácií boli dvojnásobnej vraždy peniaze a láska.“ „Rodičovskú lásku nepoznal. Detstvo Ivana Š. z Liptovskej Lúžnej, bolo plné utrpenia a samoty.“ „Dve ženy z Liptova mohli žiť, keby sudkyňa robila, čo mala.“. Iste, svoj diel v skladačke osudu zohrala každá z uvedených skutočností, ale tak ako pri väčšine nezvratných prípadoch násilia páchaného na ženách, aj tento príbeh má svoju históriu poznačenú rôznymi prejavmi násilného a znevažujúceho správania. Čo však bolestne ukazuje tento prípad je poznanie, že ochrana obete nekončí uložením zákonného trestu, ale začína jeho výkonom.

Ochrana obete nekončí uložením zákonného trestu, ale začína jeho výkonom.

Ivan Š. bol viackrát súdne trestaný. V palete jeho protiprávnej činnosti nájdeme trestný čin krádeže, ublíženia na zdraví, porušovania domovej slobody a trestný čin nebezpečného vyhrážania. A práve pre trestný čin nebezpečného vyhrážania² bol 23. mája 2013 odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní šiestich mesiacov s podmieneným odkladom na skúšobnú dobu jeden rok. Nakoľko v priebehu skúšobnej doby opakovane pokračoval vo svojom vyhrázaní, súd rozhodol o neosvedčení sa v skúšobnej dobe. Výkon trestu odňatia slobody tak následne začal 16. januára 2014³ a bol z neho prepustený 16. júla 2014. Prečo však Ivan Š. neprestal s násilným správaním a jeho násilie eskalovalo i keď vedel, že mu hrozí trest odňatia slobody? **Je možné zabezpečiť nápravu páchatel'a a ochrániť budúce obete len samotnou hrozbou trestu? Aké nástroje môže štát použiť, aby znižoval riziko recidívy násilia páchaného na ženách? Môže sa násilník vôbec zmeniť?**

Cieľom predkladaného materiálu samozrejme nie je na základe jedného prípadu pomenovať všetky systémové nedostatky v prevencii recidívy násilia páchaného na ženách, ale poukazujúc na existujúci stav cielenej (na protiprávny čin zameranej) práce s páchatel'mi násilia v sankčnej politike Slovenska a medzinárodné záväzky – navrhnúť legislatívne úpravy, ktoré individualizáciou výkonu trestu doplnia ochranu obete - kľúčovej osoby celej rekodifikácie Trestného zákona.⁴

Tak ako je výsledok v matematike závislý od poznania vstupných hodnôt, tak je zavedenie programu pre páchatel'ov násilia páchaného na ženách a jeho aplikácia v praxi

¹ <http://www.pluska.sk/krimi/domace-krimi/masaker-liptove-traja-ludia-su-mrvi.html>

² Dňa 5. januára 2013 v čase o 14.00 h. v kuchyni rodinného domu sa kuchynským nožom v ruke vyhrážal poškodenej slovami, že si ju nájde, zeme guľa jej bude krátka a nech sa mu vyhýba, lebo ju zabije. Počas toho jej vulgárne nadával, hodil po nej ovocie, ktorým rozbil výplň okna, prevrátil stôl a porozbíjal poháre.

³ Počas psychologického vyšetrenia po nástupe do ústavu na výkon väzby sa k svojej trestnej činnosti staval nekriticky. Uvádzal, že s poškodenou flirtoval. Prišiel na to, že ho zavádza, bola v posteli s bývalým manželom, o ktorom tvrdila, že už spolu nič nemajú.

⁴ Legislatívny zámer Trestného zákona a Trestného poriadku schválený uznesením vlády SR č. 385 z 31. mája 2000, s. 2.

nevyhnutne spojený s „predporozumením“⁵ u všetkých, ktorí budú o jeho zavedení a aplikácii rozhodovať. Pretože len poznanie škodlivosti zločinu a spoločenských vzťahov, ktoré narušil, umožní uložiť taký trest, ktorý *zločincovi zabráni, aby znova škodil svojim občanom, a odradí iných, aby konali rovnako; takže tresty a spôsoby ich ukladania musia byť starostlivo zvolené, aby trest po dodržaní miery zanechal účinnejší a trvalejší dojem v myšliach ľudí a dojem menej bolestivý na tele zločinca.*⁶

Predkladaný materiál je rozdelený do troch kapitol. V prvej kapitole sa stručne pokúsime objasniť obsah pojmu domáce násilie ako najtypickejšieho prejavu násilia páchaného na ženách, jeho právne, politické a inštitucionálne zakotvenie v Slovenskej republike. Nasledovať bude kapitola, ktorá rovnako stručne odhalí význam vyvodenia právnej zodpovednosti pri ochrane budúcich obetí, filozofiu trestu (trestania) a potrebu intervenčných programov, ktoré sú s ním spojené. Ústrednou časťou práce je posledná kapitola, v ktorej na základe poznania z predchádzajúcich kapitol a v kontexte s medzinárodnými záväzkami navrhujeme potrebné opatrenia na zdokonalenie právneho rámca použiteľného pre špecifický problém násilia páchaného na ženách - preventívne opatrenie na ochranu budúcich obetí prácou so súčasným násilníkom.⁷

1. kapitola **Poznanie ochraňuje obeť**

Násilné správanie má mnoho tváří, spôsobuje ešte viac bolesti, ale suverénne najviac v sebe ukrýva výhovoriek a ospravedlnení. Paradoxom však je, že práve tie v zatvrdilých myšliach nezaangažovaných zanechávajú silnejšie a citeľnejšie dojmy ako bolesť obeť. A tak, hoci sa zdá byť násilie javom, ktorý ľudská bytosť dokáže kedykoľvek rozpoznať, uvidíme cudziu bolesť až vtedy, keď sa staneme citlivejší k obeť, odhalíme výhovorky násilníka a odbúrame stereotypy, ktoré sú v nás ukryté. V opačnom prípade násiliu nezabráňime a staneme sa zaň spoluzodpovední. *Všetci, ktorí chcú podporiť zmenu u násilných mužov - jednotlivci i komunity, potrebujú najprv porozumieť nielen tomu, ako funguje myseľ násilného muža, ale tiež tomu, odkiaľ pochádza.*⁸

1. 1. Domáce násilie

Domáce násilie je obsahovo rozsiahlym javom. V odbornej literatúre nachádzame množstvo definícií, ktoré sa snažia z rôznych uhlov (podľa odbornej orientácie definujúceho subjektu) vymedziť pojem domáce násilie. Keďže cieľom tejto práce nie je hľadať pravdu v teoretických diskurzoch (nespochybňujúc ich význam a potrebu legálnej definície domáceho násilia – osobitne v oblasti verejnoprávných deliktov) vymedzíme obsah domáceho násilia jeho hlavnými ukazovateľmi a vnútornou dynamikou tak, aby bolo zavedenie a najmä aplikácia programov pre páchatel'ov násilia na ženách čo možno najviac v súlade s povahou zločinu (penologický pohľad). Domáce násilie je

1. **kontrolované násilie prejavujúce sa v rôznych formách,**
2. **smerujúce k získaniu a udržaniu moci, výhod a potvrdeniu dominancie,**
3. **odohrávajúce sa opakovane a neverejne,**
4. **vo vzťahu bývalých alebo súčasných blízkych osôb.**

⁵ Tj. poznaním zákona a spoločenských vzťahov, na ktoré pôsobí.

⁶ BECCARIA, C. O zločinoch a trestoch. Preložené O. Pažitková; Editované A. Brostl; P. Hollander. Prvé vydanie. Bratislava: Kalligram, spol. s. r. o, 2009. 128s. ISBN 978-80-8101-252-5.

⁷ HOLCR, K. a kol. Kriminológia. Prvé vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s. r. o., 2008. 403s. ISBN 978-80-8078-206-1: „Násilie v minulosti je najväčším prediktorom páchania násilia v budúcnosti.“

⁸ BANCROFT, L., Why Does He Do That?: Inside the Minds of Angry and Controlling Men. New York: Berkley, 2003. 432s. ISBN 0-399-14844-2.

1.1.1. Funkcionálny charakter domáceho násilia

Pri domácom násilí sa muži snažia svoje násilné správanie rôznym spôsobom obhájiť či zľahčiť: „*Bola to len taká hádka, žena si len vymýšľa, aby ma o niečo obrala, ak by to bola pravda, už by ma určite opustila, provokovala ma a tak si to zaslúžila (iba som sa bránil), ja za to nemôžem, že keď si vypijem, tak som temperamentný,*“ a pod.⁹ Pravda je však taká, že **vo chvíli uspokojovania svojej potreby má páchatel' stále slobodnú voľbu. Medzi uvedomením si potreby a konaním s cieľom potrebu uspokojiť, sa odohráva rozhodovacia fáza, v ktorej páchatel' vyhodnocuje viaceré alternatívy a vyberá si tú, ktorá je podľa neho najvhodnejšia a s najväčšou pravdepodobnosťou povedie k dosiahnutiu cieľa.**¹⁰

Násilie je kontrolované a účelové konanie, ktoré smeruje k získaniu a udržaniu moci a výhod. Preto kľúčovým elementom každého programu pre páchatel'ov násilia je viesť páchatel'ov k pochopeniu toho, že použité násilia bolo a vždy bude len ich voľbou. Rovnako si však musia uvedomiť, že násilie nie je len viditeľné stopy (**fyzičné násilie**)¹¹, ale je to aj každé správanie ktoré dopadá na sebaúctu, sebadôveru a sebavedomie obete (**psychické násilie**)¹², každý nedobrovoľný sexuálny kontakt (**sexuálne násilie**), akékoľvek spôsobovanie finančnej tiesne a závislosti (**ekonomické násilie**)¹³, či izolácia obete (**sociálne násilie**).¹⁴ Násilia sa môže násilník dopúšťať dokonca aj počas výkonu trestu odňatia slobody alebo iného fyzického odlúčenia od obete v podobe tzv. **postseparačného násilia** - pokračovanie násilia „na diaľku“.¹⁵

1.1.2. Sociálny charakter domáceho násilia

Rodovo podmienené násilie posvätené zvykom sú u väčšiny národov útoky namierené proti žene, lebo je žena. Korene rodového násilia siahajú hlboko do dejín ľudskej spoločnosti, keď sa prvýkrát zjavila potreba moci ako prostriedku na prežitie a kde sa agresia a násilie stali znakmi mužnosti a sily. Úloha, vážnosť a dôležitosť muža rástli úmerne s potrebou silou obhájiť územia, ochrániť svoju rodinu a komunitu. Žena na rozdiel od muža na osobnej vážnosti strácala a stávala sa stále viac majetkom a výmenným tovarom. Rodila bojovníkov a starala sa o ich potreby. Bola symbolom života, ale aj túžby a pokušenia. Pre toto všetko bolo treba ženu kontrolovať a ovládať. To určilo jej postavenie. Küche, Kinder, Kirche – kuchyňa, deti, kostol.¹⁶ A práve tento **rodový - sociálny stereotyp o postavení a úlohe ženy v spoločnosti je spolu s potrebou moci podstatou vzniku domáceho násilia.** Množstvo tradičných predstáv takto pomáha ospravedlniť a bagatelizovať násilie vo vnútri súkromného

⁹ Na hlbšie spoznanie výhovoriek, mýtov ale i faktov, ktoré tieto výhovorky a mýty rúcajú, odporúčame pozrieť internetovú stránku Aliancie žien Slovenska <https://alianciazien.wordpress.com/>.

¹⁰ HOLCR, K. a kol. Kriminológia.

¹¹ Napr. bitie, kopanie, údery, spôsobenie rán a popálenín rôzneho druhu.

¹² Sem patria aj všetky druhy ponižovania, šikana, znížovanie pocitu vlastnej hodnoty, emočné vydieranie (napr. vyhrážanie sa samovraždou), zosmiešňovanie (aj) na verejnosti a pred deťmi, osočovanie, výbuchy zlosti, hádzanie predmetov a ničenie domácnosti, týranie domácich zvierat, hanlivé a výhražné gestá, manipulácia, vyhrážanie typu – dostanem do blázinca, prídeš o deti, oznámim ťa na sociálke, skončíš na ulici, si zlá matka, zneužívanie mužských privilégií: nepodieľanie sa na domácich prácach, rozhodovanie o spoločných záležitostiach bez ženy, atď.

¹³ Napríklad obmedzovanie prístupu k peniazom, neposkytovanie prostriedkov na spoločnú domácnosť alebo na deti, absolútnu kontrolu nad príjmami a výdajmi a pod.

¹⁴ Napr. využívanie detí a iných osôb ako prostriedku nátlaku na ohrozenú osobu, zákazy kontaktov s rodinou a s priateľmi.

¹⁵ FARKAŠOVÁ, K. Násilie na ženách. In. FARKOŠOVÁ, K.; MALÍKOVÁ, D.; VAVRO, R.; HUTTA, J.; DOBROVODSKÝ, R. Sociálna inklúzia páchatel'ov domáceho násilia: Záverečná správa. Bratislava, 2014, s. 5 – 25.

¹⁶ FARKAŠOVÁ, K. Násilie na ženách.

partnerského vzťahu. Druhým krokom vedúcim k úspechu v programe určenom pre páchatel'ov domáceho násilia je hľadanie pravdy o rodových vzťahoch – rolách a nahradenie rodovo založených snáh o získanie kontroly, schopnosťami a spôsobilosťami pre partnerské vzťahy založené na rešpekte a rovnosti ako empatia, komunikácia a riešenie konfliktov, manažment stresu a hnevu atď.

1.1.3. Osobnostný charakter domáceho násilia

Muži, ktorí sú násilní voči svojim partnerkám netvoria homogénnu skupinu - sú rôznych konštrukcií, odlišného temperamentu, či štruktúry osobnosti, avšak *s rysmi impulzivity, porúch sebaregulácie, zníženou odolnosťou voči záťaži a nižšou úrovnňou inhibítorov (zábran) agresie. Úroveň vzdelania nie je nijak nápadná. Rovnako inteligenciou sa nijak významne nelíšia od všeobecnej populácie. Profesionálna kariéra môže vykazovať známky fluktuácie.*¹⁷ S domácim násilím sa však stretávame aj u materiálne zabezpečených rodín. Hoci v rodinnej anamnéze riziko násilného správania v dospelosti je vo väčšine prípadov podmienené zážitkom takéhoto násilia v detstve, nejde o pravidlo, ktoré by ospravedlňovalo toto konanie.

Aj keď neexistuje jednotný osobnostný profil násilníka, existujú prejavy v správaní a stratégie, ktoré sú typické pre mužov, ktorí páchajú násilie na svojich partnerkách:

- priepastný rozdiel medzi verejným obrazom a správaním v domácnosti;
- rigidné, tradičné názory na pohlavné role alebo rodičovstvo;
- negatívne postoje voči ženám vo všeobecnosti;
- obviňovanie partnerky z vlastného násilia, z dôvodu, že zlyhala pri napĺňaní ich očakávaní, aká má byť „dobrá manželka a matka“;
- túžba dominovať;
- kontrolujúce správanie;
- hyperkritické postoje;
- preceňovanie seba samého;
- sebeckvo a egocentrizmus;
- strach z blízkosti (potreba byť silný a tvrdý spolu s únikom pred zraniteľnosťou);
- extrémna žiarlivosť a panovačnosť, ktorá zväčša vedie k izolácii obete od príbuzných a rodiny;
- odmietajú prevziať zodpovednosť za násilie - vyhovávajú sa na stratu kontroly, účinky alkoholu alebo drog, frustráciu, stres a/alebo na správanie obete;
- popieranie existencie násilia alebo bagatelizovanie vážnosti násilia a jeho vplyvu na obeť a ďalších členov rodiny;
- zodpovednosť za svoje správanie kladú mimo seba;
- chronická nevera;
- dvojaký meter na podmienky pre seba a pre partnerku;
- často je prítomný narcistický štýl osobnosti - dôraz na imidž.¹⁸

1.1.4. Dynamika domáceho násilia

Ďalšou osobitosťou, ktorá vyžaduje našu pozornosť je fakt, že v prípadoch domáceho násilia nejde o jednorazové incidenty, ale násilie má svoju históriu a smeruje k eskalácii. Útočník postupne zvyšuje silu a razanciu útokov. Obdobia relatívneho pokoja sa postupne skracujú. Špirála vzťahu poznačeného násilím sa skladá z troch fáz:

¹⁷ NETÍK, K. K osobnosti páchatel'a partnerského násilia. In. Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe. Zostavil Záhora, J. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. ISBN 978-80-88-931-96-6.

¹⁸ FARKAŠOVÁ, K. Násilie na ženách.

1. Stúpajúce napätie – fáza poznačená drobnými nezhodami a nedorozumeniami, napr. z pohľadu násilníka nechutné jedlo pripravené partnerkou, hluk detí, neupravená manželka, alebo výčitky, že nosí príliš krátku sukňu a iné malicherné dôvody jeho nespokojnosti;
2. Výbuch - fáza poznačená útokom, ktorý môže kombinovať viaceré formy násilia (od úderov až po znásilnenie);
3. Udobrovanie – útočník začne prejavovať ľútosť, odhodlanie prerušiť násilné správanie, prosí o ďalšie šancu, sľubuje nesplniteľné. Podľa viacerých autorov je táto fáza, kedy si útočník čiastočne uvedomuje škodlivosť svojho konania a svoju zodpovednosť najvhodnejšia pre prácu s násilníkmi.

1.2. Politika eliminácie násilia páchaného na ženách v Slovenskej republike

Náročnosť problematiky násilia páchaného na ženách vrátane faktu, že dlhodobo predstavovala tabuizovanú oblasť, kde sa neriešené problémy stali súčasťou života ako štandard a stereotyp, spôsobili kumuláciu a navrhovanie s tým spojených problémov. Išlo nielen o nesprávne chápanie a postoje spoločnosti k násiliu páchanému na ženách ako takému, ale aj o absenciu koordinovaných, špecializovaných, rozvinutých služieb pomoci obetiam.¹⁹ Táto časť práce nemá za cieľ hodnotiť úroveň boja proti násiliu v Slovenskej republike, ale ukázať, že politický, inštitucionálny a právny boj vyžaduje komplexný a systémový prístup. Programy pre páchatel'ov domáceho násilia sú významným príspevkom k prevencii a ochrane obetí, avšak len v tom prípade, ak sú implementované v koordinácii so všetkými subjektmi bojujúcimi proti rodovo podmienenému násiliu a v úzkej spolupráci so špecializovanými službami pre ženy.

Efektívna prevencia vyžaduje komplexný a systémový prístup.

1.2.1. Inštitucionálne a politické zakotvenie

Základným politickým dokumentom, ktorým sa výkonná moc - reprezentovaná vládou zaväzuje naplniť mandát získaný v demokratických voľbách je programové vyhlásenie vlády.²⁰ Jediné programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky, ktoré obsahovalo explicitnú zmienku o násilí páchanom na ženách bolo programové vyhlásenie z roku 2006: „V rámci preventívnych programov na elimináciu domáceho násilia sa vláda zameria na efektívnejšie zabezpečenie komplexného multidisciplinárneho prístupu, efektívnej pomoci obetiam násilia a vytvorenie širokého rámca spolupracujúcich subjektov poskytujúcich služby zodpovedajúce európskym štandardom v tejto oblasti.“. Nepriamo sa otázok súvisiacich s násilím páchaným na ženách dotkli aj programové vyhlásenia vlády z roku 1998,²¹ 2002,²² 2010.²³ Programové vyhlásenie súčasnej vlády sa dotýka tejto otázky nepriamo, a to odkazom

¹⁹ Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019.

²⁰ Článok 113 Ústavy SR „Vláda je povinná do 30 dní po svojom vymenovaní predstúpiť pred Národnú radu Slovenskej republiky, predložiť jej svoj program a požiadať ju o vyslovenie dôvery.“.

²¹ V rámci rekodifikácie trestného práva budú zavedené osobitné procesné pravidlá pre boj s organizovaným zločinom, rozšíri sa škála zákonných dôkazných prostriedkov, upraví sa prípravné konanie v záujme jeho zjednodušenia a zrýchlenia, posilní sa postavenie poškodeného a obeti trestnej činnosti, zvýši sa ochrana svedkov, znalcov ako aj orgánov činných v trestnom konaní.

²² Vláda pripraví zásadnú zmenu v oblasti trestnej politiky. Cieľom rekodifikácie trestného práva bude prísnejší postih páchatel'ov násilných trestných činov a moderný trestný proces, ktorý bude rýchly a efektívny. Vláda si uvedomuje, že preventívny účinok trestu sa dosiahne vtedy, keď bude spravodlivý vo svojej výške, ale aj rýchlo uložený a tiež rýchlo vykonaný.

²³ Vláda SR zavedie účinnejšiu pomoc obetiam násilia. Vláda SR pripraví novú komplexnú národnú stratégiu boja proti obchodovaniu s ľuďmi a ochrany obetí tejto trestnej činnosti. Personálne a odborne posilní boj proti obchodovaniu s ľuďmi. Zameria sa na prísnejšie postihovanie trestných činov obchodovania s ľuďmi, detskej

na záväzok sústrediť väčšiu pozornosť na otázky kriminológie a prevencie páchania trestnej činnosti.

Napĺňanie politických zámerov programového vyhlásenia realizuje vláda prostredníctvom zákonodarnej iniciatívy, vlastnej normotvornej právomoci, ale aj prostredníctvom riadenia verejnej správy. Ako verejnopolitický orgán prijíma vláda uznesenia, ktoré síce nemajú všeobecnú záväznosť, ale zaväzujú všetkých adresátov uznesenia vo vnútri štátnej správy (ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy). Na základe odporúčania Pekinskej akčnej platformy schválila vláda SR v roku 1997 Národný akčný plán pre ženy v SR. V roku 2004 bola schválená Národná stratégia na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách,²⁴ na ktorú nadväzovali Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005 – 2008 a Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2009 – 2012. Keďže však ani po roku 2012 Slovenská republika nedosahovala všetky medzinárodné štandardy spočívajúce v efektívnom uplatňovaní systematického a celoštátne koordinovaného prístupu k problematike násilia na ženách a domáceho násilia, bol uznesením vlády č. 730 zo dňa 18. decembra 2013 schválený Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 - 2019 pozostávajúci zo siedmich realizačných oblastí a k nim určených operačných cieľov.²⁵ Cieľom tohto (pre orgány štátnej správy) záväzného dokumentu je vytvoriť, implementovať a koordinovať komplexnú celoštátnu politiku pre oblasť prevencie a eliminácie násilia na ženách. K pozitívnemu záväzku štátu chrániť ženy pre rodovo podmieneným násilím sa vláda SR opakovane prihlásila aj

- ⇒ Celoštátnou stratégiou rodovej rovnosti a Akčným plánom rodovej rovnosti na roky 2014-2019,²⁶
- ⇒ Stratégiou prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2012 – 2015,
- ⇒ Celoštátnou stratégiou ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike

a okrajovo aj v

- ⇒ Národnej stratégii na ochranu detí pred násilím,
- ⇒ Národnom akčnom pláne pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020,
- ⇒ Stratégii Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020.

Riešenie problematiky násilia páchaného na ženách vyžaduje multisektorovú podporu naprieč viacerými rezortmi a inštitúciami tak, aby všetky vykonávané opatrenia predstavovali vo vzájomnej súvislosti nepreniknuteľnú hradbu postavenú z viacerých bezchybných kameňov; aby sa nestalo, že jednu vec robia dvaja a ďalšiu nikto. Dohovor Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu v článku 7 (Komplexná a koordinovaná politika) zaväzuje zmluvné štáty, aby „*prijali a implementovali celoštátnu, účinnú, komplexnú a koordinovanú politiku zahŕňajúcu všetky relevantné opatrenia na predchádzanie všetkým formám násilia v rámci rozsahu pôsobnosti tohto dohovoru a na boj proti nemu a aby ponúkli celkovú odpoveď na otázku násilia na ženách.*“. Komplexná politika musí zahŕňať oblasť

---

pornografie, násilia proti deťom, sexuálneho zneužívania a týrania.

²⁴ Je pravdou, že problematike násilia páchaného na ženách sa venoval už aj Národný akčný plán pre ženy (prijatý v roku 1997), ale len ako jednej z viacerých oblastí záujmu.

²⁵ Právny a strategický rámec; Poskytovanie pomoci a dostupné podporné služby; Metodiky a štandardy; Vzdelávanie pomáhajúcich profesií; Primárna prevencia; Monitoring a výskum; Násilie voči ženám na pracovisku

²⁶ Niektoré úlohy sú obsahovo totožné ako v Národnom akčnom pláne na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 - 2019

- **intervencie a sociálnych opatrení** – kompetencia Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (vrátane jemu podriadených rozpočtových a príspevkových organizácií), Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, samosprávy;
- **legislatívy, právnej praxe a ochrany** – kompetencia Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, súdov a prokuratúry;
- **preventívnych opatrení a opatrení na zvyšovanie povedomia** – kompetencia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Ministerstva kultúry Slovenskej republiky;
- **výskumu a hodnotenia efektivity opatrení** – každý rezort samostatne na základe určených indikátorov²⁷ a Úrad vlády Slovenskej republiky kontrolou plnenia kompetencií,
- **financovania** - každý rezort z rozpočtových prostriedkov a mimorozpočtových zdrojov.²⁸

1.2.2. Právny rámec

Na Slovensku k dnešnému dňu neexistuje žiadny samostatný zákon, ktorý by sa výlučne zaoberal problematikou násilia na ženách.²⁹ Vzťahy vznikajúce v súvislosti s násilím na ženách sú obsiahnuté v niekoľko právnych predpisov: zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“), zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“), zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“), zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „občiansky súdny poriadok“), zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnych službách“).

Právne prostriedky riešenia násilia páchaného na ženách môžeme rozdeliť na normy poskytujúce

- deliktuálnu ochranu,
- bezprostrednú (preventívnu) ochranu a
- sociálnu ochranu a podporu.

Deliktuálna ochrana

Normy trestného práva a priestupkového práva poskytujú ochranu osobe ohrozenej násilím v podobe

1. **generálnej prevencie (určujú znaky protiprávneho konania, ktoré je pre spoločnosť nebezpečné tak závažným spôsobom, že musí byť sankciované ujmou na osobnej slobode, majetkových alebo iných právach a hrozia sankciou za takéto konanie),**

²⁷ HOLUBOVÁ, B. Národné indikátory násilia páchaného na ženách. Návrh sústavy indikátorov a premenných z oblasti násilia páchaného na ženách v rámci výskumnej úlohy č. 2233 (online). Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2009. Dostupné na internete:

<http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2009/Holubova/Narodne-ukazovatele.pdf>

²⁸ Štrukturálne fondy, granty a programy Európskej komisie, Finančný mechanizmus Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórsky finančný mechanizmus, Švajčiarsky finančný mechanizmus.

²⁹ Hoci Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia na ženách na roky 2014 – 2019 ukladá v úlohe č. 1 ministerstvu práce v spolupráci s ministerstvom spravodlivosti a ministerstvom vnútra „Pripraviť a predložiť do legislatívneho procesu zákon o domácom násilí, vychádzajúci z tzv. Istanbulskeho dohovoru zohľadňujúci rodové hľadisko a špecifiká násilia na ženách“ s termínom plnenia v roku 2014, táto úloha sa nenaplnila a v najbližšom období sa ani pravdepodobne nenaplní (legislatívny zámer sa nenachádza v Pláne legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky na rok 2015).

2. **trestnej represie (dočasne zabránia** v protiprávnom konaní),
3. **individuálnej prevencie** (vytvoria podmienky pre výchovu páchatel'a k tomu, aby viedol riadny život po skončení trestu) a
4. **procesných inštitútov**, ako sú napr. trestné oznámenie a následne trestné stíhanie, väzba a nakoniec aj odsúdenie a výkon trestu.

Hlavným prameňom trestného práva je Trestný zákon a Trestný poriadok. Trestný zákon nežiadauce a v spoločnosti nebezpečné konanie premieta do skutkových podstát trestných činov. Samostatná skutková podstata trestného činu „domáce násilie“ alebo „rodovo podmienené násilie“ v Trestnom zákone neexistuje.³⁰ Preto je potrebné rodovo podmienené násilie podradiť pod skutkové podstaty trestných činov:

- a) proti životu a zdraviu – I. hlava osobitnej časti Trestného zákona - sú to trestné činy spadajúce pod tzv. fyzické násilie na ženách: Úkladná vražda (§ 144), Vražda (§ 145), Zabitie (§ 147 a § 148), Usmrtenie (§ 149), Nedovolené prerušenie tehotenstva (§ 150 a § 152), Účasť na samovražde (§ 154), *Ublíženie na zdraví* (§ 155 až § 157), Neoprávnené odoberanie orgánov, tkanív a buniek a nezákonná sterilizácia (§ 159), Ohrozovanie vírusom ľudskej imunodeficiencie (§ 165), *Ohrozovanie pohlavnou chorobou* (§ 167);
- b) proti slobode a ľudskej dôstojnosti – II. hlava osobitnej časti Trestného zákona - sú to trestné činy spadajúce pod psychické násilie na ženách, fyzické a sexuálne násilie na ženách: Obchodovanie s ľuďmi (§ 179), Pozbavenie osobnej slobody (§ 182), Obmedzovanie osobnej slobody (§ 183), Obmedzovanie slobody pobytu (§ 184), Branie rukojemníka (§ 185), Vydieračský únos (§ 186), Zavlčenie do cudziny (§ 187), Vydieranie (§ 189), Hrubý nátlak (§ 190), Nátlak (§ 192), Obmedzovanie slobody vyznania (§ 193), Porušovanie domovej slobody (§ 194), Porušovanie tajomstva prepravovaných správ (§ 196), Znásilnenie (§ 199), Sexuálne násilie (§ 200), Sexuálne zneužívanie (§ 201 a § 202);
- c) proti rodine a mládeži – III. hlava osobitnej časti Trestného zákona - sú to trestné činy spadajúce pod tzv. ekonomické násilie na ženách, fyzické a psychické násilie na ženách: Zanedbanie povinnej výživy (§ 207), Týranie blízkej osoby a zverenej osoby (§ 208); Únos (§ 209 a § 210)
- d) iným právam a slobodám – IX. hlava osobitnej časti Trestného zákona: Nebezpečné vyhrážanie (§ 360), *Nebezpečné prenasledovanie* (§ 360a), Výtržníctvo (§ 364), Kupliarstvo (§ 367), Ohováranie (§ 373).³¹

Trestný zákon však nielen protiprávne správanie pomenúva, ale rovnako upravuje druhy trestov a ochranných opatrení, ktoré môže súd za takéto správanie uložiť (osobitne sa tejto oblasti budeme venovať v 2. kapitole).

Postup pri odhaľovaní páchatel'ov trestných činov tak, aby boli náležite zistené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní, upravuje Trestný poriadok. Z pohľadu obetí domáceho

³⁰ Rovnako v Trestnom zákone absentuje presné vymedzenie - výpočet základných a kvalifikovaných skutkových podstát (tak ako sú napríklad v § 140a Trestného zákona vymedzené trestné činy terorizmu), ktoré vo svojich typových znakoch majú ako objekt trestného činu záujem na ochrane ženy pred rodovo podmieneným násilím (čiastočne sa tak deje pri legálnej definícii blízkej osoby podľa § 127 ods. 5 Trestného zákona), čo spôsobuje problémy pri vyhodnocovaní efektivity celého systému eliminácie domáceho násillia / násillia páchaného na ženách, nakoľko v evidenciách trestno – právneho systému (orgánov činných v trestnom konaní a súdov) sú trestné činy súvisiace s domácim násilím uvádzané nejednotne.

³¹ Pri trestných činoch vyznačených kurzívou možno trestné stíhanie začať a v už začatom trestnom stíhaní pokračovať iba so súhlasom poškodeného. **Z pohľadu násillia páchaného na ženách je však podstatné, že Trestný poriadok počíta aj s prípadmi, keď je poškodený v tiesni, je mu vyhrážané, je pod nátlakom, v závislosti alebo podriadenosti. V týchto prípadoch sa má za to, že súhlas bol udelený (§ 212 ods. 4 Trestného poriadku).**

násilia, resp. ochrany pre násilníkom sú významné procesné práva, ktoré má poškodený³² a niektoré všeobecné procesné inštitúty. Medzi procesné práva patrí právo násilím poškodenej ženy na

1. **rešpekt a uznanie** v každej etape procesu trestného konania;³³
2. **aktívne ovplyvňovanie** priebehu trestného konania – poškodená ma právo
  - a) robiť návrhy na vykonanie dôkazov alebo na ich doplnenie, predkladať dôkazy, vyjadriť sa k vykonaným dôkazom,
  - b) zúčastniť sa na hlavnom pojednávaní a na verejnom zasadnutí konanom o odvolaní alebo o dohode o priznaní viny a prijatí trestu (súčasťou je samozrejme právo byť upovedomená o ich konaní),
  - c) záverečnej reči na hlavnom pojednávaní;
3. **informovanie** – poškodená ma právo
  - a) na informácie o jej právach v trestnom konaní a o organizáciách na pomoc poškodeným vrátane služieb nimi poskytovaných,³⁴
  - b) nazerať do spisov a preštudovať ich,
  - c) na doručenie uznesenia o začatí trestného stíhania, upovedomenie o vznesení obvinenia, obžaloby, resp. iných rozhodnutí voči ktorým môže podať sťažnosť,
  - d) byť informovaná o tom, že obvinený bol prepustený z väzby alebo z nej ušiel, resp. odsúdený bol prepustený z výkonu trestu odňatia slobody alebo z neho ušiel;
4. **podanie opravných prostriedkov** – poškodená ma právo podať
  - a) odvolanie voči rozhodnutiu o náhrade škody,³⁵
  - b) sťažnosť proti uzneseniu o odovzdaní alebo postúpení veci orgánu príslušnému na prejednanie priestupku, resp. proti uzneseniu o odložení veci alebo jej odmietnutí (§ 197, § 214 Trestného poriadku), sťažnosť proti uzneseniu o zastavení trestného stíhania (§ 215, § 281 Trestného poriadku), sťažnosť proti uzneseniu o podmienечnom zastavení trestného stíhania (§ 216, § 282 Trestného poriadku), sťažnosť proti uzneseniu o prerušení trestného stíhania (§ 228 Trestného poriadku),
  - c) návrh na zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní (§ 364 Trestného poriadku);
5. **zastupovanie** – poškodená ma právo dať sa zastupovať splnomocnencom;
6. **odškodnenie** od páchatel'a a od štátu.³⁶

Medzi procesné inštitúty, ktoré majú bezprostredný vplyv na obe domáce násilia, môžeme zaradiť

– **Trestné oznámenie** - je podanie (možno ho urobiť písomne, ústne do zápisnice, telegraficky, telefaxom, elektronickými prostriedkami podpísané so zaručeným elektronickým podpisom podľa osobitného zákona alebo bez zaručeného elektronického

³² § 46 ods. 1 prvá veta: „Poškodený je osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody.“

³³ Podľa § 55 ods. 1 Trestného poriadku *pri vykonávaní úkonov trestného konania musia orgány činné v trestnom konaní, súd a osoby príslušné vykonávať úkony trestného konania zaobchádzať s osobami zúčastnenými na úkone tak, ako to vyžaduje účel trestného konania; vždy sa musí rešpektovať ich dôstojnosť.*

³⁴ Orgán činný v trestnom konaní je povinný už pri prvom kontakte s poškodeným poskytnúť mu tieto informácie v písomnej forme.

³⁵ Len za predpokladu, že si tento nárok v trestnom konaní uplatnil najneskoršie do skončenia vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania.

³⁶ Okrem náhrady škody uplatnenej voči páchatel'ovi v trestnom, resp. civilnom konaní má poškodený možnosť písomne požiadať Ministerstvo spravodlivosti SR o poskytnutie odškodnenia podľa zákona č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi

podpisu), ktoré má charakter procesného úkonu,³⁷ ktorým oznamovateľ oznamuje prokurátorovi alebo policajtovi významné skutočnosti o tom, že sa stal trestný čin. Na základe trestného oznámenia sa môže začať trestné stíhanie.³⁸ Dôležité je poznamenať, že podnetom k začatiu trestného stíhania nemusí byť vždy len trestné oznámenie. Platí, že orgány činné v trestnom konaní sú povinné z vlastnej iniciatívy prešetrovať trestné činy a zisťovať ich páchatel'ov (zásada oficiality). Teoreticky teda postačí telefonické privolanie policajnej hliadky, ktorá zasiahne priamo na mieste činu, alebo iná udalosť, z ktorej je zjavné, že došlo k spáchaniu trestného činu;

- **Zadržanie a obmedzenie osobnej slobody podozrivej osoby** – je prechodné opatrenie, účelom ktorého je časovo obmedzené (krátkodobé) obmedzenie osobnej slobody osoby podozrivej zo spáchania trestného činu z dôvodu preskúmania dôvodov väzby.³⁹ Vo výnimočných prípadoch, napr. v prípade osoby, ktorá je priamo pristihnutá pri trestnom čine, alebo keď bola po čine prenasledovaná, možno zadržanie vykonať ako neodkladný úkon priamo zasahujúcim policajtom i bez predchádzajúceho súhlasu prokurátora;
- **Väzba** – je zaisťovacie opatrenie uložené súdom, ktorým sa obvinený obmedzí na osobnej slobode, nakoľko zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu, sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený a z jeho konania alebo ďalších konkrétnych skutočností vyplýva dôvodná obava, že obvinený
  - ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko alebo ak mu hrozí vysoký trest (úteková väzba),
  - bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie (kolúzna väzba) alebo
  - bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil (preventívna väzba);
- **Rozhodnutie v trestnom konaní** – je formalizovaný procesný úkon orgánu činného v trestnom konaní a súdu, ktorý je vyústením rozhodovania vo veci samej. Z pohľadu ďalšej práce si tieto rozhodnutia zjednodušene rozdelíme na
  - rozhodnutia o **postúpení veci**⁴⁰ - v každom štádiu trestného stíhania môže byť skutok uvedený v trestnom oznámení vyhodnotený tak, že nejde o trestný čin, ale ide o skutok, ktorý by mohol byť priestupkom alebo iným správnym deliktom alebo by mohol byť prejednaný v disciplinárnom konaní;

---

³⁷ Teda už pri jeho podávaní musia orgány činné v trestnom konaní voči oznamovateľovi s rešpektom a uznaním.

³⁸ Trestné stíhanie nezačína automaticky podaním trestného oznámenia. Najneskôr do 30 dní od prijatia trestného oznámenia má totiž prokurátor alebo policajt viaceré možnosti. 1. Vydať uznesenie o začatí trestného stíhania; 2. Uznesením odovzdať vec príslušnému orgánu na prejednanie priestupku, iného správneho deliktu, na disciplinárne konanie; 3. Uznesením vec odložiť, ak je trestné stíhanie neprípustné (napr. z dôvodu, že poškodený neudelil súhlas k trestnému stíhaniu pri trestných činoch Ublíženia na zdraví, Ohrozovanie pohlavnou chorobou, Nebezpečné prenasledovanie) alebo ak zanikla trestnosť činu; 4. Uznesením vec odmietne.

³⁹ Zadržaná osoba sa prepustí na slobodu v prípade, že podozrenie nebude naďalej dôvodné alebo dôvody zadržania z inej príčiny odpadnú. Ak však policajt zadržanú osobu neprepustí na slobodu, vznesie jej obvinenie a odovzdá spis prokurátorovi, aby ten mohol prípadne podať návrh na vzatie do väzby. Policajt alebo prokurátor postupujú pri tom tak, aby zadržanú osobu bolo možné odovzdať súdu najneskôr do 48 hodín od jej zadržania, inak musí byť zadržaná osoba prepustená na slobodu.

⁴⁰ **Pred začatím trestného stíhania** - Uznesenie o odovzdaní veci príslušnému orgánu na prejednanie priestupku, iného správneho deliktu alebo disciplinárne konanie (§ 197 ods. 1 písm. a) a b) Trestného poriadku); **V prípravnom konaní** - Uznesenie o postúpení veci (§ 214 Trestného poriadku); **V konaní pred súdom** – Uznesenie o postúpení veci (§ 241 ods. 1 písm. b), § 244 ods. 1 písm. b), § 280 Trestného poriadku).

- rozhodnutia o zastavení (odmietnutí) trestného stíhania⁴¹ - v každom štádiu trestného stíhania môže orgán činný v trestnom konaní alebo súd dôjsť k záveru, že v danej veci nejde o trestný čin, priestupok, iný správny delikt alebo disciplinárne previnenie napr. z dôvodu, že sa skutok nestal alebo ho nespáchal obvinený;
- rozhodnutia o podmieničnom zastavení trestného stíhania a zmieri⁴² - v prípravnom konaní, resp. v konaní pred súdom môže prokurátor v konaní o prečine (resp. presne vymedzenom trestnom čine) so súhlasom obvineného a poškodeného (v konaní o zmieri) „urovnať“ vzniknutý konflikt mimo uloženia trestu (osobitne sa tejto oblasti budeme venovať v II. kapitole);
- rozhodnutia o vine a treste – len v konaní pred súdom je možné rozhodnúť o vine a uložiť trest (poprípade upustiť alebo podmienične upustiť od jeho potrestania).

Jednotlivé útoky násilia páchaného na ženách sú v aplikačnej praxi posudzované veľakrát ako priestupok. Orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom dochádza k postúpeniu veci na priestupkové konanie (rozhodnutie o postúpení veci). **Priestupkové právo** má obdobne ako právo trestné ochrannú, preventívnu a represívnu funkciu. *Jeho základnou úlohou je rovnako poskytnúť ochranu tým spoločenským vzťahom, ktoré boli protiprávne narušené a ktoré sú zároveň dôležité z hľadiska riadneho fungovania štátu, samosprávy, ich orgánov ako aj tým, ktoré prispievajú k rešpektovaniu práv spoluobčanov a pokojnému občianskemu spolunažívaniu.*⁴³ Obrazne povedané, trestné činy a priestupky sú „rozdielne strany rovnakej mince“. Problém diferenciacie medzi trestnými činmi a priestupkami však nie je (s výnimkou majetkových deliktov⁴⁴) v našom právnom poriadku jednoznačne vyriešený. V prípadoch, keď sa formálne znaky priestupku a trestného činu prekrývajú, je rozhodujúce pre určenie rozdielu medzi trestným činom a priestupkom stupeň škodlivosti – nebezpečnosti protiprávneho konania pre jednotlivca a spoločnosť.

Prípady domáceho násilia, ktoré orgán činný v trestnom konaní alebo súd postúpi na priestupkové konanie, sú najčastejšie podradené pod skutkovú podstatu priestupku proti občianskemu spolunažívaniu. Podľa § 49 ods. 1 písmeno d) zákona o priestupkoch sa priestupku dopustí ten, kto *úmyselne naruší občianske spolunažívanie vyhrázaním ujmom na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obvinením z priestupku, schválnosťami alebo iným hrubým správaním*. Formálne znaky tejto skutkovej podstaty priestupku sa prekrývajú s viacerými trestnými činmi, ktoré súvisia s násilím páchaným na ženách, predovšetkým so skutkovou podstatou ublíženia na zdraví (§ 155 a § 156 Trestného zákona), týrania blízkej osoby a zverenej osoby (§ 208 trestného zákona), nebezpečného vyhrážania (§ 360 Trestného zákona) či výtržníctva (§ 364 Trestného zákona).

Východisko vidím v tom, aby sa ustanovenia, ktoré slúžia na ochranu obetí násilia, spresnili alebo tak upravili, aby nebolo možné vykladať ich spôsobom, ktorý ide proti ich

⁴¹ Pred začatím trestného stíhania – Uznesenie o odmietnutí (§ 197 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku), V prípravnom konaní – Uznesenie o zastavení trestného stíhania (§ 215 Trestného poriadku), V konaní pred súdom – Uznesenie o zastavení trestného stíhania (§ 241 ods. 1 písm. c), § 244 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku), Rozsudok, ktorým sa obvinený oslobodzuje spod obžaloby (§ 284 Trestného poriadku).

⁴² V prípravnom konaní – Uznesenie o podmieničnom zastavení trestného stíhania (§ 216 a § 218 Trestného poriadku), Uznesenie o schválení zmieri (§ 220 Trestného poriadku), V konaní pred súdom – Uznesenie o podmieničnom zastavení trestného stíhania (§ 241 ods. 1 písm. g) a h), § 244 ods. 1 písm. f), § 282 Trestného poriadku).

⁴³ DUDOR, L., RAUNICHOVÁ, P., ŠOLTISOVÁ, J. Komparácia priestupkov proti občianskemu spolunažívaniu s vybranými trestnými činmi. In.: Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – Súčasnosť a vízie. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 26. októbra 2010. Zostavil a editoval Potash. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-89447-345-0 s. 25 – 38.

⁴⁴ Existuje kritérium finančne vyjadriteľnej škody.

obsahu. Znemožnilo by to aplikovať právo podľa svojvôle osôb, ktoré konajú vo veciach domáceho násillia na polícii, prokuratúre či na súde a ktorých osobné presvedčenie je mnoho ráz na strane násilníka. Ak by páchatelia vedeli, že sa z takéhoto konania nevykrútia, bude to dostatočne odstrašujúce, aby sa počet útokov znížil a obeť bola chránená.⁴⁵

Bezprostredná (preventívna) ochrana

Zmyslom systému bezprostrednej ochrany je zabrániť násilníkovi, u ktorého existuje dôvodná obava vyplývajúca z konkrétnych skutočností, v začatí útoku na život, zdravie, slobodu alebo ľudskú dôstojnosť spolubývajúcich osôb tým, že sa dočasne obmedzí v práve na ochranu obydlia.

1. Oprávnenie policajta vykázat osobu zo spoločného obydlia

Podľa ustanovenia § 27a zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov je policajt oprávnený vykázat z bytu alebo domu alebo iného priestoru spoločne obývaného s ohrozenou osobou a aj z jeho bezprostredného okolia osobu, **u ktorej možno na základe zistených skutočností⁴⁶ očakávať útok na život, zdravie, slobodu alebo zvlášť závažný útok na ľudskú dôstojnosť ohrozenej osoby, najmä vzhľadom na predchádzajúce útoky.**⁴⁷ Teda jednoducho povedané, cieľom použitia oprávnenia bude ochrana ohrozených osôb pred rizikovou osobou. V prípade, že k útoku už došlo (napr. sú viditeľné prejavy násillia) je privolaný policajt povinný násilníka zaistiť podľa ustanovenia § 19 zákona č. 171/1993 Z. z. (bližšie v ďalšom texte). Súčasťou vykázania zo spoločného obydlia je aj zákaz vstupu vykázanej osobe do spoločného obydlia počas 48 hodín od vykázania. Policajt je oprávnený vykázat zo spoločného obydlia takúto osobu aj počas jej neprítomnosti.

Procesný postup pri tomto úkone je jednoduchý. Vykázanej osobe oprávnený orgán - policajt privolanej policajnej hliadky - oznámi priestor, na ktorý sa vykázanie zo spoločného obydlia vzťahuje; zaistí kľúče od spoločného obydlia; poučí o následkoch neuposlušnutia vykázania; vyžiada adresu (telefónne číslo), na ktorom bude zastihnuteľná počas trvania účinkov vykázania, až do vydania rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení a umožní vziať si zo spoločného obydlia veci slúžiace výlučne osobným potrebám, osobné cennosti a dokumenty.⁴⁸ Na druhej strane – keďže ide o opatrenie zamerané na pomoc osobe ohrozenej násillím – policajt túto osobu poučí o možnosti podať návrh na nariadenie predbežného

⁴⁵ RAJTÁKOVÁ, I. Zákony sú, ale nevyužívajú sa. In Polícia si myslí, že v prípade týraných žien nepochybila (online). Dostupné <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/173692-policia-si-mysli-ze-v-pripade-tyranych-zien-nepochybila/>

⁴⁶ Napr. osoba je verbálne agresívna, je preukázateľne pod vplyvom alkoholu, vlastní zbraň.

⁴⁷ Bez ohľadu na to, či minulosti bolo takéto konanie násilníka vyhodnotené ako trestný čin alebo bolo kvalifikované ako priestupok proti občianskemu spolunažívaniu; ako dôkaz postačí aj tvrdenie susedov o tom, že ohrozené osoby opakovane utekajú z bytu pred násilníkom.

⁴⁸ Hoci, podľa nášho názoru, medzi veci slúžiace výlučne osobným potrebám nemôže byť zaradená strelná zbraň, pre odstránenie aplikačných nejasností (najmä s poukázaním na prípady násillia s fatálnym následkom) odporúčam v súvislosti s vykázaním, resp. následným návrhom na predbežné opatrenie (až do právoplatného rozhodnutia o ňom) doplniť ustanovenie § 53 zákona č. 190/2003 Z. z. strelných zbraniach a strelive a o zmene a doplnení niektorých zákonov, resp. § 27a zákona č. 171/1993 Z. z. o oprávnenie zaistiť zbraň, strelivo, zbrojný preukaz, preukaz zbrane alebo zbrojný sprievodný list. Túto legislatívnu zmenu odporúčam realizovať súbežne s nevyhnutným predĺžením 48 hodinovej doby vykázania. Ako príklad môže slúžiť § 82 Trestného poriadku, kedy sudca pre prípravné konanie alebo súd pri prepúšťaní obvineného z väzby, na posilnenie účelu, ktorý by sa inak dosiahol len väzbou, môže uložiť obvinenému jedno alebo viac primeraných obmedzení alebo povinností – o.i. povinnosť odovzdať legálne držanú zbraň.

opatrenia na súd (najmä účinkom podania návrhu⁴⁹) a o organizáciách na pomoc poškodeným, vrátane služieb nimi poskytovaných.

2. Predbežné opatrenie vydané súdom

Predbežné opatrenie je jedným zo zabezpečovacích prostriedkov v občianskom súdnom konaní. Jeho zmyslom je v súlade s ustanovením § 74 **Občianskeho súdneho poriadku** dočasná úprava pomerov účastníkov konania (nie s konečnou platnosťou) ešte pred začatím konania vo veci samej.⁵⁰ Podľa ustanovenia § 76 ods. 1 písm. g) Občianskeho súdneho poriadku môže súd (okrem iného) nariadiť násilníkovi, aby nevstupoval dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva osoba, vo vzťahu ku ktorej je dôvodne podozrivý z násilia. Pred nariadením predbežného opatrenia v tomto prípade postačuje, ak je osvedčené dôvodné podozrenie z násilia. Osvedčenie dôvodného podozrenia z násilia znamená, že súd pomocou ponúknutých dôkazných prostriedkov zisťuje najvýznamnejšie skutočnosti, pričom postačuje, že osvedčená skutočnosť sa mu vzhľadom na všetky okolnosti javí ako nanajvýš pravdepodobná. Dôvodné podozrenie z násilia sa preukazuje predovšetkým listinnými dôkazmi, keďže ide o konanie z hľadiska procesného maximálne zrýchlené.⁵¹ Ak súd rozhoduje o návrhu na vydanie takéhoto predbežného opatrenia, rozhodne najneskôr do 48 hodín od doručenia návrhu, ktorý má predpísané náležitosti.⁵²

V súvislosti s návrhom **zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov**, ktorý sa momentálne nachádza v Národnej rade SR v druhom čítaní, očakávame, že s účinnosťou od 1. januára 2016 dôjde k výraznému posilneniu praktických dopadov - účelu tohto predbežného opatrenia. Namiesto občasnej fyzickej kontroly jeho dodržiavania príslušníkmi polície, bude na základe rozhodnutia súdu jeho kontrola zabezpečená technickými prostriedkami - zariadenie varovania blízkosti umožní detekciu každého priblíženia sa kontrolovanej osoby (násilníka, ktorý bude povinný mať na sebe osobné identifikačné zariadenie v podobe náramku) k chránenej osobe a nielenže okamžite varuje chránenú osobu, ale tiež umožní chránenej osobe okamžitý kontakt s operačným strediskom, ktoré o tomto bezpečnostnom incidente vyrozumie Policajný zbor.

Ďalšou dôležitou zmenou, ktorá by mala nadobudnúť účinnosť 1. mája 2015 je novela Občianskeho súdneho poriadku (momentálne sa nachádza v Národnej rade SR v druhom čítaní), ktorou **sa rozšíria možnosti dočasnej ochrany poskytnutej predbežným opatrením o nariadenie, aby odporca**

„h) nevstupoval alebo iba obmedzene vstupoval do domu alebo bytu, na pracovisko alebo iné miesto, kde býva, zdržiava sa alebo ktoré pravidelne navštevuje osoba, ktorej telesnú integritu alebo duševnú integritu ohrozuje,

i) **nekontaktoval úplne alebo čiastočne písomne, telefonicky, elektronickou komunikáciou alebo inými prostriedkami osobu, ktorej telesná integrita alebo duševná integrita môže byť takýmto konaním ohrozená,**

⁴⁹ Doručením návrhu na vydanie predbežného opatrenia na súd počas vykazania zo spoločného obydla sa trvanie vykazania zo spoločného obydla predlžuje až do nadobudnutia vykonateľnosti rozhodnutia súdu o tomto návrhu.

⁵⁰ V prípade predbežných opatrení však musí ísť o zabezpečenie výkonu budúceho plánovaného súdneho rozhodnutia, pričom navrhovateľ predbežného opatrenia musí už v návrhu dostatočne ozrejmiť, aký návrh na začatie meritórneho konania zamýšľa realizovať, t. j. na zabezpečenie akého rozhodnutia má predbežné opatrenie slúžiť – v prípade domáceho násilia je to návrh obmedziť (úplne vylúčiť) užívacie právo druhého manžela k domu alebo bytu patriacemu do bezpodielového spoluvlastníctva / spoločného nájmu

⁵¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 15. októbra 2012, sp. zn. 5 M Cdo 10/2012.

⁵² Túto lehotu by bolo vhodné prehodnotiť v súlade s lehotou určenou na rozhodovanie o návrhu na vydanie predbežného opatrenia podľa § 75a Občianskeho súdneho poriadku (rozhodnutie do 24 hodín od podania návrhu).

j) nepribližoval alebo iba obmedzene sa približoval na určenú vzdialenosť k osobe, ktorej telesná integrita alebo duševná integrita môže byť jeho konaním ohrozená.“

Sociálna ochrana a podpora

Rovnako ako pri normách poskytujúcich obetiam domáceho násilia deliktuálnu ochranu, resp. bezprostrednú (preventívnu) ochranu, ani pri sociálnej ochrane a podpore neexistuje osobitný právny predpis o špecializovaných službách pre ženy zažívajúce domáce násilie, ale normy týkajúce sa sociálnej ochrany a podpory obetí domáceho násilia sú súčasťou širšej ochrany **zákona o sociálnych službách** a **zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele** a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Pojem „rodovo podmieneného násilia“ ako druh krízovej sociálnej situácie, teda ohrozenie života alebo zdravia fyzickej osoby a rodiny, ktoré vyžaduje bezodkladné riešenie sociálnou službou zaviedla až novela zákona o sociálnych službách, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2014. Sociálna služba sa tak aj obetiam domáceho násilia poskytuje ambulantom formou, terénnou formou alebo pobytovou formou, najčastejšie ako krízová pomoc poskytovaná prostredníctvom telekomunikačných technológií (krízové linky poskytujúce špecializované sociálne poradenstvo) alebo poskytnuté dočasné bývanie v zariadení núdzového bývania.

2. kapitola

Trest nie je odplata ale šanca

Uloženie trestu a jeho vykonanie je síce poslednou, ale zároveň vrcholnou časťou trestného konania. Nie však preto, že trestom sa naplní spravodlivá zodpovednosť páchateľa za spáchaný trestný čin (lebo žiadny trest nevráti späť obeťou prežitú bolesť), ale z dôvodu, že uložený trest musí vytvoriť predpoklady na ochranu spoločnosti po jeho skončení (lebo ochrániť je možné len budúce obete).⁵³ Ako to dosiahnuť? Použitím starej a ako hovoril Beccaria *veľmi osožnej, ale málo používanej príručky, a to: „...aby každý trest nebol násilím jedného človeka alebo mnohých ľudí na jednotlivom občanovi, musí byť hlavne verejný, rýchly, nevyhnutný, najnižší z možných za daných okolností, úmerný zločinom, diktovaný zákonmi.“* V 2. kapitole stručne popíšeme účel, funkcie a systém sankcií v trestnom práve s osobitným dôrazom na najčastejšie aplikované sankcie, spôsob ich ukladania, výkonu a potrebu sociálno-intervenčných programov, ktoré sú s cieľom týchto sankcií spojené. V tejto práci sa budeme venovať len sankciám ukladaných súdmi v trestnom konaní a tak vedome vynecháme tresty mimoprávnej povahy (sankcie morálne či etické).

2.1. Účel, funkcie a systém sankcií v trestnom práve

Účel sankcií nie je vo všeobecnosti v Trestnom zákone explicitne vyjadrený.⁵⁴ Je však úzko spojený s legálnou definíciou sankcií a vymedzenými zásadami ukladania trestov a ochranných opatrení:

§ 31 Trestného zákona

⁵³ Punitur, ne peccetur – Trestá sa, aby nebolo páchané zlo.

⁵⁴ Účel sankcií a výchovných opatrení je explicitne vymedzený v osobitných ustanoveniach Trestného zákona o stíhaní mladistvých. Podľa § 97 ods. 1 Trestného zákona je *účelom trestu u mladistvého predovšetkým vychovať ho na riadneho občana, pričom trest má zároveň pôsobiť na predchádzanie protiprávných činov a primerane chrániť aj spoločnosť; uložený trest má súčasne viesť k obnoveniu narušených sociálnych vzťahov a k začleneniu mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia.*

„(1) **Sankcie podľa tohto zákona sú tresty a ochranné opatrenia, ktoré sú právnym následkom spáchaného trestného činu alebo činu inak trestného.**⁵⁵

(2) **Trest je ujma na osobnej slobode, majetkových alebo iných právach odsúdeného, ktorú môže uložiť páchateľovi len súd podľa tohto zákona za spáchaný trestný čin.**

(3) **Ochranné opatrenie je ujma na osobnej slobode alebo majetku odsúdeného alebo inej osoby, ktorú môže uložiť len súd podľa tohto zákona v záujme ochrany spoločnosti pred trestnými činmi alebo činmi inak trestnými.**“

§ 34 odsek 1 Trestného zákona

„(1) **Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou.**“

§ 35 odsek 5 a 6 Trestného zákona

„(5) **Pri ukladaní ochranných opatrení sa súd neriadi zásadou úmernosti k spáchanému činu, ale potrebou ochrany spoločnosti, pričom prihliada aj na potrebu liečenia, výchovy alebo dovršenia nápravy páchateľa alebo inej osoby.**

(6) **Výkon ochranného opatrenia sa musí skončiť najneskôr dosiahnutím jeho účelu, prípadne uplynutím doby, na ktorú bolo uložené, alebo dovršením zákonom ustanoveného veku odsúdeného alebo inej osoby.**“

Ústavný súd Slovenskej republiky v jednom zo svojich judikátov (PL. ÚS 106/2011-85) konštatoval: „Trest ochranu spoločnosti sú represia (zabránenie trestnú činnosť), trestných činov, a ostatných členov **represia a výchova sú z veľmi dôležité, nie sú cieľom samej osebe, ale sú to prostriedky na dosiahnutie cieľa konečného, ktorým je ochrana spoločnosti pred kriminalitou.** ... Ujma nie je cieľom trestu, je iba nevyhnutným prostriedkom na dosiahnutie účelu trestu. V trestnom zákonodarstve právneho štátu nie je trest sám osebe účelom, nepredstavuje odplatu za spáchaný trestný čin.“
Veľmi presne to povedal profesor Čič: „Trest je síce určitá odplata, ale odplata nie jeho hlavným cieľom, pretože cieľ je pojem orientovaný do budúcnosti a odplata je vykonávaná za trestný čin spáchaný v minulosti.“⁵⁶

„Netrestá rozumne ten, kto trestá za to, čo sa už stalo, ale aby sa nepáchali nové trestné činy. To čo sa stalo, už sa neodstane, budúcnosť treba predchádzať.“
Seneca

realizuje svoje poslanie - niekoľkými funkciami, ako páchateľovi páchať ďalej resocializácia páchateľov výchovným pôsobením na spoločnosti. **Aj keď hľadiska účelu trestu**

Teda konečným cieľom - účelom trestu je **OCHRANA SPOLOČNOSTI**. Prostriedkami k dosiahnutiu účelu sú:

1. **REPRESIA** = zabránenie odsúdenému v páchaní ďalšej trestnej činnosti,
2. **INDIVIDUÁLNA PREVENCIA** = výchova k riadnemu životu,
3. **GENERÁLNA PREVENCIA** = výchovné pôsobenie trestu na ostatných členov spoločnosti.

Represia sa v jednotlivých druhoch trestov realizuje dvoma spôsobmi, pričom oba súčasne sú prítomné len pri nepodmienečnom treste odňatia slobody. Priama represia spočíva

⁵⁵ Činom inak trestným, je protiprávny čin, ktorý spáchala osoba, ktorá nie je trestne zodpovedná pre svoj vek a nepričetnosť (okolnosti vylučujúce trestnú zodpovednosť) alebo čin, ktorého protiprávnosť vylučujú okolnosti jeho spáchania (krajná núdza; nutná obrana; oprávnené použitie zbrane; dovolené riziko; výkon práva a povinnosti; súhlas poškodeného; plnenie úlohy agenta).

⁵⁶ ČIČ, M. – NOVOTNÝ, O. Teoretické otázky československého socialistického práva. Bratislava: Veda. 1982, 261s.

v izolácii odsúdeného (ujme na osobnej slobode), ktorá je však (s výnimkou odsúdených na doživotný trest odňatia slobody) vždy dočasná.⁵⁷ Druhý spôsob, ktorý vedie k zabráneniu v ďalšom páchaní trestnej činnosti a presahuje obmedzené hranice dočasnosti priamej represie, je nepriama represia (odstrašenie) - **psychologické zábrany**⁵⁸ a **vedomie uloženia trestu (pravidlo dokonalej istoty)**.⁵⁹

Individuálna prevencia (v niektorých prameňoch označovaná termínom špeciálna prevencia) priamo nadväzuje na nepriamu represiu (výhovný charakter má totiž už i vedomie uloženia trestu⁶⁰). Služi k tomu, aby si odsúdený uvedomil zodpovednosť za svoje konanie, uvedomil si jeho škodlivosť a bolesť obetí. Trest poskytuje páchatelovi príležitosť urobiť tri kroky nazývané algoritmus výkonu trestu – **prebudiť svedomie, prijať vinu a realizovať pokánie**.⁶¹ Podobne to ustanovuje § 11 zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, podľa ktorého účelom práce (zaobchádzania) s odsúdeným vo výkone trestu je *diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon práv a povinností podľa tohto zákona, podporovať a rozvíjať zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem, pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine*. Výhovný charakter trestu má však aj pri ideálnom systéme fungovania výkonu trestu svoje limity, ktoré sú dané osobnosťou páchatel'a (psychopati a notorický recidivisti).⁶²

Prevýchovnú funkciu však nemajú len súdom uložené tresty, ale aj primerané povinnosti a obmedzenia (§ 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona) uložené

- súdom ako súčasť výkonu trestu domáceho väzenia (2016), trestu zákazu pobytu, prepustenia a podmieneného upustenia od výkonu zvyšku niektorých trestov,
- súdom pri ochrannom dohľade alebo
- prokurátorom alebo súdom pri podmienenom zastavení trestného stíhania, teda ešte v prípravnom konaní (inštitút podmieneného zastavenia trestného stíhania vychádza z predpokladu, že už samo trestné stíhanie páchatel'a konané o prečine, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby do 5 rokov, negatívne zhodnotenie jeho osoby a jeho činu má výchovné pôsobenie).

Len represia uloženého trestu (akokoľvek prísneho) nezmení zaužívané vzorce správania.

podmieneného odkladu odňatia slobody, trestu (aktuálne až od 1. januára povinnej práce, trestu podmieneného

⁵⁷ Príkladom je nepodmienený trest odňatia slobody.

⁵⁸ FOUCAULT, M.: Dozerať a trestať. Zrod väzenia. Bratislava: Kalligram. 2004, ISBN 80-7149-663-4, 310s. „Trest sa nemá vymerať podľa zločinu, ale podľa jeho možného zopakovania... Z trestania nerobí „strast“ pocit utrpenia, ale idea bolesti, pocit súženia, nepohody na predstavivosť. Trestanie teda nemá pôsobiť na telo, ale na predstavivosť. Presnejšie povedané, na telo nepôsobí ako na subjekt utrpenia, ale skôr ako na objekt predstavy: spomienka na bolesť môže zabrániť recidíve, takisto ako predstavenie fyzickej bolesti, hoci aj umelé, môže zastaviť nákazlivé pôsobenie zločinu.“

⁵⁹ Podľa Foucaulta „ak ľudia uvidia, že zločin možno odpustiť a že trest nie je jeho nevyhnutným následkom, bude to v nich živiť nádej na beztrestnosť. Nech sú teda zákony neúprosne a ich vykonávatelia neoblomní.“

⁶⁰ Prejavuje sa to najmä v koncepcii trestov nespojených s odňatím slobody, ktoré sú vymedzené skúšobnou dobou, počas ktorej odsúdený musí viesť riadny život pod hrozbou nepodmieneného trestu odňatia slobody (Podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, Trest domáceho väzenia, Trest povinnej práce, Trest zákazu pobytu) ale aj pri podmienenom zastavení trestného stíhania, podmienenom prepustení a podmienenom upustení od výkonu zvyšku niektorých trestov.

⁶¹ HÁLA, J., KRELL, W., MOLLER, E. QUO VADIS POENA. Praha: Triton. 2014, ISBN 978-80-7387-779-8, 170s.

⁶² FICO, R. Účel trestu (filozofické, penologické a právne východiska) záverečná správa výskumnej úlohy spracovanej na Právnickom ústave MS SR. Bratislava: Právnický inštitút Ministerstva spravodlivosti SR, 1992, 36s. „Výkon trestu, respektíve vyhrážka trestom, môže mať vplyv na potenciálneho páchatel'a s priemerným morálnym vedomím. Teda nikdy nie na skúsených kriminálnikov.“

Generálna prevencia rovnako vychádza z nepriamej represie a pravidla vedľajších účinkov.⁶³ Základom generálnej prevencie je Trestný zákon, ktorý dostatočne presne a v spoločnosťou žiadanom rozsahu pomenúva konanie, ktoré je za hranicou zákonnosti a k tomuto konaniu priradzuje sankcie. Ak je hlavou generálnej prevencie Trestný zákon, tak Trestný poriadok predstavuje jej chrbticu. **Totíž, ak orgány činné v trestnom konaní alebo súd nevyvodia spravodlivú zodpovednosť voči jednému či viacerým páchatelom, dávajú tým súčasne najavo i ostatným, aké chovanie sa toleruje** (pravidlo dokonalej istoty).

V trestnom práve nie je trest jedinou sankciou. Keďže za sankciu považujeme aj ochranné opatrenie, hovoríme o dualizme trestnoprávných sankcií. Ochranné opatrenia vykazujú celý rad znakov, ktoré je možné vyvodiť z vyššie uvedeného § 31 ods. 3 Trestného zákona. Mnoho z nich je spoločných aj pre tresty aj pre ochranné opatrenia, no vykazujú aj také znaky, ktoré sú odlišné. Rovnako ako pri trestoch, aj pri ochranných opatreniach platí, že ide o opatrenia štátneho donútenia, ktoré ukladá súd a len na základe zákona. Medzi rozdiely môžeme zaradiť to, že:

- ochranné opatrenie je možné uložiť nielen páchatelom trestných činov, ale rovnako aj páchatelom činov inak trestných a ďalším osobám,
- ochrannými opatreniami sa sleduje ochrana spoločnosti výlučne prostriedkami špeciálnej (individuálnej) prevencie, nemajú pôsobiť ako generálna prevencia,⁶⁴
- základným prostriedkom na dosiahnutie účelu ochranného opatrenia je terapeutická, výchovná a zabezpečovacia zložka,
- dĺžka trvania ochranného opatrenia je závislá od dosiahnutia sledovaného účelu,
- výkon ochranných opatrení nemôže byť oprávnením prezidenta odpustený ani zmiernený a nemôže sa zahľadiť.

Účel ochranných opatrení, ktorého výslovné vyjadrenie v Trestnom zákone absentuje, spočíva v dvoch rovinách. Prvou je nepochybne ochrana spoločnosti pred páchatelmi trestných činov, ale aj pred páchatelmi činov inak trestných a pred nebezpečnými predmetmi, ktoré majú určitý vzťah k trestnému činu alebo činu inak trestnému. Do popredia tu vystupuje terapeutická, výchovná a zabezpečovacia zložka ochranných opatrení. Účelom ochranných opatrení je však aj zabezpečenie pomoci osobám, ktorých výchova je zanedbaná, ktoré sú postihnuté duševnou poruchou s cieľom na jednej strane odstrániť alebo minimalizovať ich nebezpečnosť pre spoločnosť a na druhej strane zabezpečiť im primeranú odbornú liečbu, ktorá im následne umožní viesť riadny plnohodnotný život.⁶⁵

Rovnako ako len Trestný zákon môže ustanoviť, ktoré konanie alebo opomenutie je trestným činom, tak len Trestný zákon môže určiť, aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie. Z textu čl. 17 ods. 2 ústavy SR možno odvodiť jeden zo základných princípov trestného práva, a to **princíp zákonnosti trestných činov a trestov** (nullum crimen, nullum poena sine lege).⁶⁶ Princíp zákonnosti trestných činov a trestov je jedným z princípov právneho štátu.⁶⁷ Na základe tohto princípu obsahujú ustanovenia § 32 a § 33 Trestného zákona taxatívny výpočet trestov a ochranných opatrení, ktoré je možné uložiť páchatelom trestných činov (v prípade ochranných opatrení aj inej osobe).

Tresty

Ochranné opatrenia

⁶³ Podľa Foucaulta „...*trest má najintenzívnejšie pôsobiť na tých, čo sa ho nedopustili...*“

⁶⁴ IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, ISBN 9788080783082, 625s.

⁶⁵ IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné.

⁶⁶ Princíp zákonnosti trestných činov a trestov je vyjadrený aj v ustanovení § 2 ods. 1 Trestného poriadku, § 34 ods. 2 Trestného zákona.

⁶⁷ Nález Ústavného súdu č. III. ÚS 60/02-58 zo 4. februára 2004.

§ 32

trest odňatia slobody
trest domáceho väzenia
trest povinnej práce
peňažný trest
trest prepadnutia majetku
trest prepadnutia veci
trest zákazu činnosti
trest zákazu pobytu
trest zákazu účasti na verejných podujatiach
trest straty čestných titulov a vyznamenaní
trest straty vojenskej a inej hodnosti
trest vyhostenia

§ 33

ochranné liečenie
ochranná výchova
ochranný dohľad
Detencia
zhabanie veci

Usporiadanie trestov nie je náhodné. Vychádza z intenzity zásahu do základných ľudských práv a právom chránených záujmov a od okruhov práv, ktoré sú trestom postihované. Najprisnejším trestom a súčasne jediným trestom, ktorého trestné sadzby sú uvedené v Trestnom zákone pri každom trestnom čine je trest odňatia slobody. Trest odňatia slobody má tri formy: trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmiennečne odložený, nepodmiennečný trest odňatia slobody a trest odňatia slobody na doživotie. Najčastejšie využívanou formou trestu je **podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody**.⁶⁸

Podstatou tohto inštitútu upraveného v ustanoveniach § 49 až 52 Trestného zákona je, že súd síce vynesie odsudzujúci rozsudok a uloží páchatel'ovi trest odňatia slobody, ale výkon trestu podmiennečne odloží pod podmienkou, že odsúdený sa bude v priebehu skúšobnej doby (jeden rok až päť rokov) riadne správať a vyhovie uloženým podmienkam.⁶⁹ Súd môže takýto trest odňatia slobody podmiennečne odložiť, ak má dôvodne za to, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchatel'a nie je výkon trestu odňatia slobody nevyhnutný, a to vzhľadom na

⇒ osobu páchatel'a, najmä s prihliadnutím na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a

⁶⁸ Podľa štatistickej ročenky MS SR bol v roku 2013 najčastejšie ukladaným trestom podmiennečný odklad výkonu trestu odňatia slobody (bolo uložených 22574 podmiennečných trestov, čo je až 62,6 % zo všetkých uložených trestov).

⁶⁹ Podľa § 165 ods. 1 druhá veta Trestného poriadku: „Ak bol uložený trest odňatia slobody, ktorého výkon možno podmiennečne odložiť alebo podmiennečne odložiť s probačným dohľadom, musí rozsudok obsahovať aj výrok o tom, či bol podmiennečný odklad povolený, a prípadne, na aké podmienky je viazaný.“

⇒ okolnosti prípadu, ktoré sa nevzťahujú na osobu páchatel'a, ale ktoré charakterizujú spáchaný čin, jeho spoločenskú závažnosť a jeho vplyv na ostatných členov spoločnosti.

Ide teda o skúmanie takých skutočností, ktoré majú spravidla vplyv na intenzitu ochrany spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov a na výchovné pôsobenie trestu na ostatných členov spoločnosti (R II/1967). Záver súdu, že účel trestu možno dosiahnuť aj bez výkonu trestu, musí byť v každom prípade – aj u prvotrestaných páchatel'ov – podopretý zákonnými dôvodmi, musí zabezpečovať ochranu spoločnosti a záujmy chránené Trestným zákonom, pričom hľadiská generálnej a špeciálnej prevencie treba hodnotiť vo vzájomnej súvislosti (R 32/1972).

Podmienečne odložiť nemožno výkon akékoľvek trestu odňatia slobody, ale iba výkon trestu odňatia slobody, ktorý neprevyšuje dva roky, pričom rozhodujúca nie je trestná sadzba uvedená v Trestnom zákone pri trestnom čine, za ktorého spáchanie bol páchatel' uznaný vinným, ale skutočná výmera trestu odňatia slobody, ktorú určil súd v rozsudku. Ak odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život a riadne vykonal iné uložené sankcie a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil a na odsúdeného sa hľadí, ako keby nebol odsúdený (trest je zahladený jeho vykonaním); inak nariadi nepodmienečný trest odňatia slobody, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby.

Určitou modifikáciou trestu odňatia slobody s povolením podmienečného odkladu predstavuje inštitút zavedený novým Trestným zákonom - podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom.⁷⁰ Osobitosti probačného dohľadu pri podmienečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody sa týkajú

- ⇒ maximálnej výšky trestu odňatia slobody, ktorú možno podmienečne odložiť, t. j. tri roky,
- ⇒ obligatórneho určenia obmedzení alebo povinností, ktoré sú súčasťou probačného dohľadu,
- ⇒ povinnosti strpieť nad sebou kontrolu vykonávanú probačným a mediačným úradníkom.

2.2. Ukladanie a výkon sankcií

Princíp zákonnosti trestov súvisí nielen s určením druhov trestov v Trestnom zákone, ale aj so zásadami ich ukladania a výkonu

1. **Časová pôsobnosť trestov** - páchatel'ovi nemožno uložiť trest prísnejší, než aký bolo možné uložiť podľa zákona účinného v dobe spáchania trestného činu (§ 2 Trestného zákona);
2. **Primeranosť (proporcionalita) trestu k spáchanému činu** – pozostáva z dvoch častí:
  - a) trest možno páchatel'ovi uložiť len v rámci trestnej sadzby (zákonnej výmery) ustanovenej Trestným zákonom pri skutkovej podstate trestného činu, za spáchanie ktorého je páchatel' uznaný vinným (§ 34 ods. 2 Trestného zákona)⁷¹ a súčasne,

⁷⁰ Podľa štatistickej ročenky MS SR bol v roku 2013 bol podmienečný trest odňatia slobody s probačným dohľadom uložený 2068 odsúdeným.

⁷¹ Napr. pri trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby uvedenom v § 208 Trestného zákona môže súd v základnej skutkovej podstate (§ 208 ods. 1 Trestného zákona) páchatel'ovi uložiť trest odňatia slobody na tri roky až osem rokov.

- b) páchateľovi trestného činu, ktorého horná hranica trestnej sadzby prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť vždy trest odňatia slobody (§ 34 ods. 6 Trestného zákona)⁷²;
3. **Individualizácia trestu** (primeranosť trestu k osobe páchateľa a okolnostiam prípadu) – v rámci mantinelov určených trestnou sadzbou musí súd pri ukladaní konkrétneho trestu páchateľovi za spáchanie konkrétneho trestného činu prihliadať najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, príťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchateľa, jeho pomery, postoj k spáchanému trestnému činu a **možnosť jeho nápravy** (§ 34 ods. 4 Trestného zákona);⁷³
4. Uložený trest musí byť neodvratiteľný (**pravidlo dokonalej istoty**), uložený **v čo najkratšej dobe po spáchaní trestného činu**⁷⁴ a **vykonaný ľudsky** (neľudskosť totiž ešte k ľudskosti na svete nikde nikto nikoho nikdy neprevychoval⁷⁵).

Ústavný súd Slovenskej republiky vo vyššie uvedenom judikáte konštatoval: „*Tak ako pri rozhodovaní o vine i pri rozhodovaní o treste sa vnútorné presvedčenie súdu vytvára na základe logického úsudku, na zodpovednom a starostlivom zhodnotení každej z jednotlivých okolností prípadu individuálne i v ich vzájomných súvislostiach a v súhrne. Len dôsledné a dôkladné poznanie veci a všetkých okolností prípadu umožňuje, aby súd v zmysle zásad voľného uváženia, objektívnosti a diferencovanosti rozhodol o spravodlivej výmere konkrétneho trestu. Pri hodnotení jednotlivých okolností prípadu individuálne i v ich vzájomnej súvislosti sa uplatňujú predovšetkým analytické a syntetické metódy poznávania, indukcia i dedukcia, ako aj metódy formálnej i dialektickej logiky, ale aj ďalšie bežné metódy poznávania, aby ich výsledkom mohlo byť spravodlivé, jasné, zrozumiteľné a presvedčivé rozhodnutie.*“.

V prípade uloženia trestu nespojeného s odňatím slobody (najčastejšie podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody) je súčasťou individualizácie trestu aj uloženie primeraných obmedzení alebo povinností, ktoré sú exemplifikatívne vypočítané v § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona⁷⁶. Ak totiž nie je možné vzhľadom k povahe spáchaného trestného činu alebo k osobe páchateľa predpokladať, že samotné pôsobenie podmieneného odsúdenia, teda samotná hrozba výkonu trestu odňatia slobody, povedie u odsúdeného k vedeniu riadneho života, môže súd uložiť odsúdenému ďalšie primerané obmedzenia alebo povinnosti. Účelom uloženej primeranej povinnosti alebo obmedzenia je zasahovať do slobody konania a rozhodovania páchateľa v skúšobnej dobe tak, aby spolu s uloženým trestom odstránili príčinu, podmienky alebo príležitosť k opätovnému spáchaniu trestného činu, ktorého sa

⁷² Napr. v prípade preukázaného spáchania trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby musí súd vždy uložiť páchateľovi trest odňatia slobody (forma podmieneného trestu odňatia slobody alebo nepodmieneného trestu odňatia slobody je na možnom individuálnom určení výšky trestu), na druhej strane v prípade preukázaného spáchania trestného činu nebezpečného vyhrážania podľa § 360 Trestného zákona (trestná sadza je určená do jedného roka) môže súd uložiť samostatne aj iný druh trestu (trest domáceho väzenia / trest povinnej práce).

⁷³ Dôležitým prostriedkom individualizácie trestu sú aj poľahčujúce a príťažujúce okolnosti, ktoré umožňujú zákonom predpísaným spôsobom posúvať trestnú sadzbu, ale aj pravidlá pre mimoriadne zníženie trestu, upustenie od potrestania alebo pre ukládanie trestu za dva alebo viac trestných činov.

⁷⁴ Beccaria: „*O čo viac bude trest okamžitý a bližší k spáchanému zločinu, o to viac bude spravodlivejší a užitočnejší*“.

⁷⁵ FÁBRY, A. Väzenie. História a súčasnosť. Plzeň: Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čenek, 2012. ISBN 978-80-7380-379-7, 238s.

⁷⁶ Myslím si, že do budúcnosti by bolo vhodné tieto primerané povinnosti alebo obmedzenia označovať pojmom „**probačné opatrenia**“, pod ktorým sa jednotne aplikujú vo viacerých krajinách EÚ a sú takto označené v rámcovom rozhodnutí Rady 2008/947/SVV o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozsudky a probačné rozhodnutia na účely dohľadu nad probačnými opatreniami a alternatívnymi sankciami.

odsúdený už dopustil. Výber vhodného obmedzenia alebo povinnosti, ktoré naplnia uvedený účel, musí rešpektovať ich **primeranosť (proporcionalitu)** k:

- ⇒ **povahe trestu**, ktorého sú integrálnou súčasťou,
- ⇒ **trestnému činu**, za spáchanie ktorého bol páchatel' uznaný vinným – *ukladať obmedzenie, ktoré by síce mohlo prispieť k prevýchove páchatel'a, ale ktoré nemá nijaký vzťah k spáchanému trestnému činu, nie je v súlade so zákonom (R IV/1968),*
- ⇒ **osobe páchatel'a** a
- ⇒ **ochrane obete**.

Proces individualizácie trestu musí začať ešte pred samotným uložením trestu. A to nielen zisťovaním okolností súvisiacich s protiprávnym konaním, ale aj obstaraním podkladov týkajúcich sa osoby páchatel'a, možnosti jeho nápravy a ochrany obete. Je totiž dôležité, aby sa nestávalo, že odsúdenému je napríklad v rámci podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom súdom uložená povinnosť zamestnať sa alebo preukázateľne uchádzať sa o zamestnanie a až následne probačný a mediačný úradník vykonávajúci kontrolu tejto povinnosti zistí, že odsúdený je študentom tretieho ročníka strednej školy a aspiruje na maturitné skúšky.⁷⁷

Predmetom dokazovania v trestnom konaní sú preto aj **všetky okolnosti, ktoré charakterizujú osobu páchatel'a**, formu zavinenia, ako aj okolnosti, ktoré viedli k trestnej činnosti a umožnili jej spáchanie. Podrobné zhodnotenie osoby páchatel'a (či bol v predchádzajúcom období trestaný, vrátane priestupkov, akú má povesť na pracovisku, v mieste bydliska, v škole, či mu boli v predchádzajúcich trestných stíhaniach uložené primerané obmedzenia a povinnosti, či sa navrhuje ochranné opatrenie, či sa za neho zaručilo nejaké záujmové združenie občanov a ako bude vplývať na jeho nápravu a pod.) musí byť súčasťou obžaloby, ktorú podáva prokurátor príslušnému súdu, resp. musí byť zrealizované už v prípravnom konaní, nakoľko „pozitívne“ hodnotenie osoby páchatel'a (obvineného) je v konaní o prečine jednou z podmienok podmieneného zastavenia trestného stíhania a rozhodnutia o schválení zmiernosti a zastavení trestného stíhania.

Orgánom oprávneným získať informácie a poznatky o osobe obvineného, ktoré sú významné pre individualizáciu trestu je podľa § 3 odsek 3 zákona č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov **probačný a mediačný úradník** (ďalej len „probačný úradník“). Činnosť probačných úradníkov je v zákone č. 550/2003 Z. z. vymedzená v súlade s právnou úpravou obsiahnutou v Trestnom zákone a v Trestnom poriadku. Aby mohol byť trest nespojený s odňatím slobody zákonne uložený a naplňal svoj účel prostriedkami individuálnej prevencie, **obstaráva probačný úradník podklady týkajúce sa osoby obvineného o jeho rodinnom, sociálnom a pracovnom prostredí**. Takáto „súdna pomoc“⁷⁸ - však závisí od ochoty súdu alebo prokurátora „načúvať“ – probačný úradník túto kompetenciu v súčasnosti uskutočňuje len na základe písomného pokynu predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. Istým spôsobom prelomovú zmenu prináša návrh zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým sa okrem iného novelizujú aj viaceré ustanovenia Trestného poriadku. Touto novelou sa v rámci ustanovení o trestnom rozkaze (ako odsudzujúcom rozsudku vydanom v konaní pred sudcom pre prípravné konanie alebo pred samosudcom⁷⁹) navrhuje zaviesť osobitný typ prieskumného konania, podľa ktorého trest povinnej práce alebo trest domáceho väzenia bude možné trestným rozkazom uložiť iba po

⁷⁷ Podľa kazuistiky uvedenej PhDr. Alenou Gulanovou, probačnou a mediačnou úradníčkou Okresného súdu Trenčín. In.:

⁷⁸ Označenie používané v dôvodovej správe k návrhu zákona č. 550/2003 Z. z.

⁷⁹ Teda v konaniach o prečinoch alebo zločinoch s hornou hranicou trestnej sadzby neprevyšujúcou osem rokov.

predchádzajúcom vyžiadaní si správy od probačného úradníka o možnostiach uloženia tohto trestu a jeho riadneho výkonu vrátane stanoviska obvineného k uloženiu tohto trestu.⁸⁰ Je však dôležité upozorniť na to, že v tomto prípade ide iba o polovičné riešenie, nakoľko v rámci navrhovaného prieskumného konania sa budú zisťovať len otázky „technických“ možností, resp. dostupnosti zavedenia týchto trestov⁸¹ a uvedená činnosť nesúvisí s kompetenciou probačného úradníka diagnostikovať obvineného ako podmienky na uloženie najvhodnejšieho alternatívneho trestu a s tým súvisiacich primeraných obmedzení alebo povinností. V praxi to znamená, že súčasný stav, keď probačný úradník obstaráva podklady týkajúce sa osoby obvineného o jeho rodinnom, sociálnom a pracovnom prostredí, ostáva nezmenený, t.j. bude len na ochote súdu alebo prokurátora „načúvať“, či je vzhľadom na osobu páchatela vôbec účelné uloženie primerané obmedzenie alebo povinnosť naplní výchovný účel trestu nespojeného s odňatím slobody.

Trestné konanie sa nekončí vydaním rozhodnutia vo veci samej. Aby mohlo byť rozhodnutie v praxi riadne a včas vykonané, je vykonávacie konanie rovnako zákonne upravené v Trestnom poriadku a osobitných predpisoch. **Výkon nepodmienečného trestu odňatia slobody** upravuje zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Rozhodnutia súvisiace s výkonom tohto trestu (rozhodovanie o zmene spôsobu výkonu trestu preradením do iného stupňa stráženia,⁸² rozhodovanie o prerušení výkonu trestu zo zdravotných dôvodov a rozhodnutie o podmiennečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody) robí súd, v ktorého obvode sa trest odňatia slobody vykonáva, teda súd, v obvode ktorého sa nachádza ústav na výkon trestu odňatia slobody, v ktorom odsúdený vykonáva svoj trest. Ústav, do ktorého sa odsúdený umiestni na výkon trestu, určuje generálny riaditeľ zboru väzenskej a justičnej stráže alebo ním určený príslušník podľa stupňa stráženia, dĺžky trestu, závažnosti trestnej činnosti, veku, zdravotného stavu, vzdelania a kvalifikácie odsúdeného. Pred umiestnením odsúdeného do príslušného ústavu sa bez zbytočného odkladu – najdlhšie do 30 dní po nástupe do výkonu trestu vykoná psychologické vyšetrenie osobnosti odsúdeného, ktoré je zamerané na určenie vhodného programu zaobchádzania, t.j. aktivít podporujúcich a rozvíjajúcich zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem, pozitívne osobnostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine. Program zaobchádzania sa vypracúva individuálne pre každého odsúdeného⁸³ vypracuje pedagóg, v ktorého výchovnej skupine je odsúdený umiestnený v spolupráci so psychológom a sociálnym pracovníkom do troch mesiacov po jeho umiestnení v ústave, pričom okrem záverov a odporúčaní psychologického vyšetrenia prihliadajú na príčiny a motív spáchania trestného činu, poznatky získané počas prípadného výkonu väzby, dĺžku trestu, správanie odsúdeného, možnosti sociálnej rehabilitácie, zaradenia do práce, zapojenia do individuálnych a skupinových foriem zaobchádzania, záujmy, vzdelávanie, využívanie voľného času a ďalšie poznatky o odsúdenom. Plnenie programu zaobchádzania (čiastkových cieľov) hodnotí

⁸⁰ Dôvodová správa k tomuto návrhu „S cieľom zamedziť situáciám, kedy sa ukladajú niektoré alternatívne tresty bez reálneho zistenia možností pre riadny výkon týchto trestov sa navrhuje ako obligatórnu podmienku uloženia trestu povinnej práce a trestu domáceho väzenia trestným rozkazom preverenie podmienok pre riadny výkon tohto trestu probačným a mediačným úradníkom.“

⁸¹ Napr. či má probačný úradník v evidencii dostatočnú ponuku prác vhodných na výkon trestu povinnej práce; či sú vytvorené u obvineného vhodné materiálno-technické podmienky na elektronickú kontrolu výkonu trestu domáceho väzenia - dostupnosť GPS signálu, pokrytie GSM signálom, prípojka k elektrickej sieti, pevná telefónna linka, vhodné miesto na umiestnenie domácej monitorovacej stanice; či s elektronickú kontrolu výkonu trestu domáceho väzenia súhlasia osoby žijúce s obvineným a pod.

⁸² Napríklad v prípade ak odsúdený dlhodobo neplní určený program zaobchádzania, môže mu súd zmeniť spôsob výkonu trestu preradením do ústavu s vyšším stupňom stráženia.

⁸³ Ak ide o odsúdeného so zvyškom trestu kratším ako deväť mesiacov, vypracujú sa len krátkodobé ciele zaobchádzania.

pedagóg štandardne najmenej raz za šesť mesiacov a komplexne zhodnotenie vždy pred podmieneným prepustením, kedy slúži ako podklad rozhodnutia súdu.

Výkon podmieneného trestu odňatia slobody vrátane výkonu podmieneného zastavenia trestného stíhania a podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobodu upravuje Trestný poriadok, zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 543/2005 Z. z. o Spravovacom a kancelárskom poriadku pre okresné sudy, krajské sudy, Špeciálny súd a vojenské sudy v znení neskorších predpisov. Rozhodnutia súvisiace s výkonom tohto trestu (rozhodovanie o osvedčení sa v skúšobnej dobe, rozhodovanie o nariadení výkonu trestu odňatia slobody, rozhodovanie o primeranom predĺžení skúšobnej doby alebo probačného dohľadu, rozhodovanie o uložení doteraz neuložených primeraných obmedzení alebo povinností) robí súd, ktorý vo veci rozhodol v prvom stupni. Výkon dohľadu nad správaním obvineného v priebehu skúšobnej doby a kontrolu uloženej povinnosti alebo obmedzenia zabezpečuje probačný úradník okresného súdu, v ktorého obvode má pobyt odsúdený, ktorému bol uložený probačný dohľad. Probácia začína doručením rovnopisu právoplatného rozhodnutia súdu alebo prokurátora, z ktorého vyplýva povinnosť vykonať probáciu. Ak nebol trest so súdom „predpokovaný“, probačný úradník najskôr vypracuje na prvom probačnom stretnutí s odsúdeným jeho rodinnú, sociálnu a pracovnú anamnézu. Na splnenie účelu podmieneného trestu odňatia slobody vrátane výkonu podmieneného zastavenia trestného stíhania a podmieneného prepustenia by mal podľa nášho názoru (napriek tomu, že o tom právna úprava nehovorí) probačný úradník vypracovať **program kontroly / dohľadu**⁸⁴, ktorý by obsahoval:

- ⇒ podrobný **popis probačných opatrení** (primeraných obmedzení alebo povinností) individualizovaných na konkrétneho odsúdeného,
- ⇒ **harmonogram probačných stretnutí**,
- ⇒ **základné sociálne poradenstvo** vedúce k riešeniu kritických životných situácií odsúdeného a
- ⇒ **návrhy dobrovoľných aktivít**, ktoré pomôžu odsúdenému viesť riadny život.

Probačný úradník by mal hodnotiť plnenie **program kontroly / dohľadu** na každom probačnom stretnutí a v prípade, ak zistí, že odsúdený vedome porušil program probácie, mal by o tom informovať príslušný súd a podľa povahy porušenia navrhnúť zmenu probačných opatrení, uloženie doteraz neuložených primeraných obmedzení alebo povinností alebo podnet na nariadenie výkonu trestu odňatia slobody. Na záver skúšobnej doby vypracuje probačný úradník záverečnú správu z probácie, ktorá spolu s ostatnými podkladmi na posúdenie spôsobu života odsúdeného a dodržiavania uložených obmedzení (odpis registra trestov; správa od útvaru Policajného zboru, v ktorého obvode má odsúdený pobyt, či sa nevedie proti nemu trestné stíhanie; správa od orgánu, ktorý prejednáva priestupky, či nebol v skúšobnej dobe postihnutý za obdobný priestupok) slúži ako podklad rozhodovania o tom, či sa odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil alebo či sa nariadi výkon trestu odňatia slobody.

Výkon trestu povinnej práce upravuje zákon č. 528/2005 Z. z. o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (zákon o výkone trestu povinnej práce). Súdom príslušným na rozhodovanie o výkone tohto trestu je okresný súd, v obvode ktorého má odsúdený bydlisko. Kontrolu nad výkonom trestu povinnej práce vykonáva probačný úradník. Ak boli odsúdenému rozhodnutím súdu uložené obmedzenia alebo povinnosti smerujúce k tomu, aby viedol riadny život, probačný a mediačný úradník postupuje obdobne ako pri výkone podmieneného trestu odňatia slobody. Výkon trestu

⁸⁴ V závislosti od toho, či je súčasťou podmieneného trestu odňatia slobody aj probačný dohľad.

domáceho väzenia upravuje Trestný poriadok. Súdom príslušným na rozhodovanie o výkone tohto trestu je súd, ktorý vo veci rozhodol v prvom stupni, avšak kontrolu vykonáva probačný úradník okresného súdu, v ktorého obvode má pobyt odsúdený. Výkonu ostatných trestov, rovnako ako ich ukladaniu, sa pre zameranie tejto práce nebudeme venovať.

2.3. Sociálno-intervenčné programy

- Probačné opatrenia, teda primerané obmedzenia a povinnosti možno rozdeliť podľa
- ⇒ **oprávneného subjektu**, ktorý ich udeľuje - rozlišujeme probačné opatrenia, ktoré udeľuje súd, prokurátor (pri podmienечnom zastavení trestného stíhania v predsúdnom konaní) alebo orgán oprávnený prejednávať priestupky (v súčasnej legislatívnej úprave konania o priestupkoch táto možnosť zatiaľ absentuje);
  - ⇒ **obligatórnosti** ich uloženia - rozlišujeme probačné opatrenia, ktorých udelenie je obligatórnou súčasťou trestu alebo iného opatrenia (podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom a podmienené prepustenie s nariadeným probačným dohľadom) a probačné opatrenia, ktorých uloženie je závislé na voľnej úvahe oprávneného subjektu (podmienené zastavenie trestného stíhania, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, trest domáceho väzenia, trestu povinnej práce, trest zákazu pobytu, trest zákazu účasti na verejných podujatiach, ochranný dohľad) a
  - ⇒ **charakteru** probačného opatrenia - rozlišujeme probačné opatrenia
    1. protektívne – napríklad obmedzenie v zákaze účasti na určených verejných podujatiach; obmedzenie stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchatel'a negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchateľmi alebo účastníkmi na trestnom číne; povinnosť nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlija poškodeného; povinnosť dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených prípadoch aj opakovane a pod.;
    2. formatívne a liečebné – napríklad v skúšobnej dobe získať určitú pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze; podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu; podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie; podrobiť sa v skúšobnej dobe psychoterapii alebo zúčastniť sa na psychologickom poradenstve;
    3. reparačné – napríklad nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu; zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané výživné; osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému.

Kľúčovými probačnými opatreniami, ktoré môžu prispieť k zníženiu rizika recidívy sú formatívne a liečebné probačné opatrenia realizované ako **sociálno-intervenčné programy** obsahujúce prvky špeciálno-pedagogických, psychologických, liečebných a terapeutických činností, ktoré však podľa nášho názoru **môžu uplatňovať len osoby s príslušnou odbornou kvalifikáciou**.

Aby však sociálno-intervenčné programy mali svoj význam, musí byť ich **ukladanie diferencované tak, ako budú diferencované jednotlivé sociálno-intervenčné programy s ohľadom na rôzne skupiny páchatel'ov**. V opačnom prípade (pri formálnom systéme) sa totiž stáva, že páchatel'ovi trestného činu násilnej povahy voči blízkej osobe súd síce (v lepšom prípade) uloží povinnosť zúčastniť sa sociálno-intervenčného programu (podrobiť sa v súčinnosti s probačným a mediačným úradníkom alebo iným odborníkom programu sociálneho výcviku alebo inému výchovnému programu), avšak probačný úradník určí (v

lepšom prípade)⁸⁵ akýkoľvek sociálno-výchovný program. Hoci to priamo nesúvisí s problematikou sociálno-intervenčných programov, dovoľm si poukázať na obdobne nediferencované a teda zlé nastavenie inštitútu ochranného liečenia v prípade ustanovenia § 73 ods. 2 písmeno b) Trestného zákona. Podľa tohto ustanovenia súd môže uložiť ochranné liečenie *aj vtedy, ak páchatel' spáchal trestný čin násilnej povahy voči blízkej osobe alebo zverenej osobe a vzhľadom na osobu páchatel'a možno dôvodne predpokladať, že bude v násilnom konaní pokračovať*. Hoci cieľ zákonodarcu uvedený v dôvodovej správe k tomuto ustanoveniu vychádzal zo správnej idey (ochrana budúcich obetí násilia na ženách prácou so súčasnými páchatel'mi),⁸⁶ voľba takejto formy zaobchádzania – ochranného liečenia (vykonávaného ako psychiatrické liečenie) – s páchatel'om násilia na ženách je nevhodná a vzhľadom na poznatky uvedené v prvej časti tejto práce aj škodlivá (násilie nie je choroba alebo závislosť, je to voľba a kognitívno - behaviorálny proces).

V stave neexistujúcich štandardizovaných a diferencovaných sociálno-intervenčných programov si nevieme predstaviť, akým spôsobom Slovenská republika materiálne naplní svoje záväzky⁸⁷ a zabezpečí naplnenie obsahu a princípov rámcového rozhodnutia Rady 2008/947/SVV o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozsudky a probačné rozhodnutia na účely dohľadu nad probačnými opatreniami a alternatívnymi sankciami v prípadoch, že rozhodnutie vydané súdom alebo iným príslušným orgánom štátu pôvodu (napr. Rakúskom) uloží v trestnom konaní odsúdenému povinnosť podrobiť sa konkrétnemu sociálno-intervenčnému programu (napr. programu pre páchatel'ov násilia na ženách).

3. kapitola Čo je potrebné zmeniť

Prvé dve kapitoly síce ukázali stav súčasných nástrojov prevencie násilia páchaného na ženách v Slovenskej republike, vyjadrili dôvody, pre ktoré je potrebné trest vnímať ako šancu na zmenu a popísali možnosti trestného práva v oblasti sociálno-intervenčných programov. Ale bez zadefinovania konštruktívnych a jasných krokov, ktoré je potrebné do budúcnosti urobiť, budú síce oprávnenou no neprínosnou kritikou. V tejto kapitole sa preto (poznávaním medzinárodných záväzkov) snažíme nájsť riešenia, ktoré vytvoria ucelený komplex práce s páchatel'mi násilia na ženách prostredníctvom legislatívnych, organizačných a personálnych opatrení.

3.1. Medzinárodné záväzky

V rámci informácie o základných medzinárodných dokumentoch dotýkajúcich sa oblasti sociálno-intervenčných programov pre páchatel'ov násilia na ženách sa vzhľadom na obmedzený rozsah tohto materiálu budem venovať len európskej regionálnej politike. Uvádzané dokumenty sú síce rôznej právnej záväznosti - od medzinárodných zmlúv v zmysle

⁸⁵ Napríklad bežne sa stáva, že uložený výcvikový program realizuje samotný probačný úradník bez potrebného odborného vzdelania, alebo postačuje, že odsúdený donesie pečiatku od akéhokoľvek psychológa, že absolvoval psychologické sedenie!

⁸⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 421/2002 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov: „Navrhovaná právna úprava dopĺňa prípady, v ktorých súd môže uložiť ochranné liečenie aj o prípad, ak je páchatel' odsúdený pre násilný trestný čin voči blízkej alebo zverenej osobe. Jedná sa o opatrenie vychádzajúce z najnovších odborných poznatkov a je úspešne zavedené v mnohých krajinách. Umožní sa tým súdu uložiť ochranné liečenie aj v tých prípadoch, ak páchatel' spácha trestný čin v príčetnom stave, ale na základe posudku znalca je zrejmä jeho pretrvávajúca agresivita, ktorú je možné prostredníctvom ochranného liečenia postupne obmedziť.“

⁸⁷ Formálne boli naplnené prijatím zákona č. 533/2011 Z. z. o uznávaní a výkone rozhodnutí, ktorými sa ukladá trestná sankcia nespojená s odňatím slobody alebo probačné opatrenie na účely dohľadu v Európskej únii.

článku 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky⁸⁸ až po tzv. soft law dokumenty majúce formu odporúčaní, rezolúcií či uznesení, ale ich jednotiacim prvkom je to, že predstavujú základné východiská pre tvorbu, aplikáciu a interpretáciu záväzných noriem a ukazujú tendencie vývoja medzinárodnej úpravy.

Súčasná úroveň politického a právneho zakotvenia sociálno-intervenčných programov pre páchatel'ov násilia na vychádza zo základov, podložené rozhodnutiami, či páchanom na ženách v rámci Európy ktoré boli po desaťročia odporúčaniami, súdnymi správami o násilí najmä v rámci Rady Európy, ale v poslednom období (najmä z dôvodu integrácie ďalších štátov a rozširovania vnútorných politik) i Európskej únie.

Štát má pozitívny záväzok vytvárať opatrenia na ochranu budúcich obetí.

Ako jeden z prvých materiálov, ktoré vznikli na pôde Rady Európy, bol členskými štátmi dňa 4. novembra 1950 prijatí **Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd** (ďalej len „Dohovor“). Dohovor sa stal najdôležitejšou medzinárodnou ľudskoprávnou zmluvou na európskom kontinente nielen preto, že priznáva každému, kto podlieha jurisdikcii členských štátov práva a slobody uvedené v Dohovore, ale najmä z dôvodu, že k dodržiavaniu týchto práv vytvoril inštitucionálny rámec, ktorý umožňuje jednotlivcom domáhať sa efektívnej súdnej ochrany svojich práv – **Európsky súd pre ľudské práva**. V zmysle článku 154c Ústavy SR je Dohovor (ako medzinárodná zmluva, o ľudských právach a základných slobodách, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom) súčasťou právneho poriadku Slovenskej republiky a má prednosť pred zákonom, ak zabezpečuje väčší rozsah ústavných práv a slobôd. V zmysle konštantnej judikatúry Ústavného súdu SR k článku 154c Ústavy SR predstavujú Dohovor a judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva naň sa vzťahujúca pre vnútroštátne orgány aplikácie práva záväzné výkladové smernice na výklad a uplatňovanie zákonnej úpravy základných práv a slobôd zakotvených v druhej hlave Ústavy SR, a tým normujú rámec, ktorý tieto orgány v konkrétnom prípade nemôžu prekročiť.

Násilie na ženách, tak ako má rôzne podoby, tak môže porušovať viaceré články Dohovoru – článok 2 (Právo na život), článok 3 (Zákaz mučenia), článok 4 (Zákaz otroctva a nútenej práce), článok 8 (Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života), článok 14 (Zákaz diskriminácie). Z pohľadu zamerania tejto práce je podstatné, že ochrana týchto práv podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva nekončí prijatím účinnej zákonnej úpravy kriminalizujúcej násilné chovanie voči žene, ale pokračuje pozitívnym záväzkom štátu urobiť príslušné opatrenia smerujúce k ochrane života.⁸⁹ Pozitívny záväzok štátu chrániť právo na život vyžaduje, aby štátne orgány vykonávali náležitú starostlivosť, napríklad preventívnymi operatívnymi opatreniami, pokiaľ ide o ochranu jednotlivca, ktorého život je v ohrození. Rovnako sa však nazdávame, že pozitívny záväzok štátu nekončí uložením trestu, ale zabezpečením jeho reálneho vykonania.⁹⁰ **Pokiaľ teda štátne orgány vedeli alebo mali vedieť, že násilie sa neskončí dočasnou represiou voči páchatel'ovi (alebo samotnou**

⁸⁸ Čl. 7 odsek 5 Ústavy SR: „Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.“

⁸⁹ Precedentným prípadom pozitívnej povinnosti štátu zabraňovať domácejmu násiliu sa stalo rozhodnutie vo veci Kontrová c. Slovensko z 31. mája 2007 (sťažnosť č. 7510/04)

⁹⁰ Vo veci A. c. Chorvátsko zo 14. októbra 2010 (sťažnosť č. 55164/08) súd v prípade, ktorý sa dotýkal domáceho násilia konštatoval porušenie článku 8 Dohovoru, nakoľko vnútroštátne orgány (orgány vykonávajúce rozsudok) nedokázali vykonať opatrenia nariadené vnútroštátnymi súdmi, ktoré boli zamerané na jednej strane na riešenie násilného správania, a na druhej strane poskytnutie ochrany proti ďalšiemu násiliu.

hrozbou trestu) a napriek tomu neuskutočnili zákonné opatrenia na jeho prevýchovu (nepokúsili sa o ne) v rámci rozsahu ich právomocí, nemôžeme hovoriť o tom, že štát si naplnil svoj pozitívny záväzok pri ochrane budúcich obetí.

Ďalšími strážcami hodnôt, pre ktoré Rada Európy existuje, sú **Výbor ministrov Rady Európy** a **Parlamentné zhromaždenie**. Už v **odporúčaní č. R (90) 2** Výboru ministrov členským štátom o sociálnych opatreniach týkajúcich sa násilia v rodine sa venuje opatreniam pre páchatel'ov (článok VIII.), pričom zdôrazňuje, že tieto opatrenia by mali byť použité po súdnom konaní a mali by zahŕňať svojpomocné skupiny a psychoterapiu nielen vo väzení ale aj mimo neho. Rovnako členské štáty nabáda, aby sa venovali výskumu vhodných terapeutických metód a ďalších opatrení, ktoré by mohli mať pozitívny vplyv na páchatel'a. V roku 1998 vydal Výbor ministrov **odporúčanie č. R(98) 1** o rodinných mediáciach, ktorý sa síce netýka programov pre páchatel'ov násilia na ženách, ale je dôležité z pohľadu trestného práva, nakoľko odporúča zvážiť, či v prípade násilia v rodine je proces mediácie vhodný. V nasledujúcom období sa na pôde Rady Európy zorganizovalo niekoľko seminárov, ktoré sa venovali páchatel'om násilia na ženách – Muž a násilie proti žene (1999), Opatrenia týkajúce sa páchatel'ov domáceho násilia (2003),⁹¹ Terapeutické zaobchádzanie pre mužov – páchatel'ov domáceho násilia (2004), Násilie v rodine: miesto a úloha muža (2005). V roku 2002 prijal Výbor ministrov **odporúčanie Rec(2002)5** o ochrane žien proti násiliu. Majúc na zreteli ustanovenia Dohovoru a judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva v tomto dokumente Výbor ministrov odporúča členským štátom

„50. organizovať intervenčné programy určené na to, aby nabádali páchatel'ov násilia k prijatiu nenásilných vzorcov správania, a to tým, že im pomôžu uvedomiť si svoje skutky a uznať svoju zodpovednosť;

51. poskytnúť páchatel'ovi možnosť dodržiavať intervenčné programy nie ako alternatívu trestu, ale ako dodatočné opatrenie zamerané na prevenciu násilia; účasť na takých programoch by mala byť ponúkaná na základe dobrovoľnosti;

52. posúdiť zakladanie špecializovaných, štátom schválených intervenčných centier pre násilných mužov a podporovať centrá iniciované mimovládnyimi organizáciami a združeniami v rámci dostupných zdrojov;

53. zabezpečiť spoluprácu a koordináciu medzi intervenčnými programami orientovanými na mužov a programami, ktoré sa zaoberajú ochranou žien.“⁹²

Na treťom summite Rady Európy v máji 2005 predstavitelia členských štátov Rady Európy opätovne potvrdili svoj záväzok eliminovať násilie páchané na ženách. Výborom ministrov Rady Európy bol schválený program **kampane proti násiliu páchanému na ženách**. Jeho obsahom sa štyri kľúčové úlohy: právne a strategické opatrenia - podpora a ochrana obetí - zhromažďovanie údajov - zvýšenie informovanosti. V súlade s tým odbor rodovej rovnosti a boja proti obchodovaniu s ľuďmi Generálneho riaditeľstva pre ľudské práva a právne záležitosti zhrnul všetky dovtedajšie kroky členských štátov a predložil ich Rade Európy v **správe s názvom „Boj proti násiliu na ženách“** (2006), **„Návrhy pre budúcu činnosť Rady Európy a jej členské štáty v prevencii a boji proti násiliu páchanému na ženách“** (2008) a v roku 2008 publikoval **aj správu „Boj proti násiliu na ženách: minimálne štandardy pre podporné služby“**, ktorá sa podrobne venuje aj programom pre páchatel'ov. V tabuľke 8.20 Štandardy pre špecifické služby – Programy pre páchatel'ov (rozdelená na minimálne štandardy a ideálne štandardy) sa pri minimálnych štandardoch uvádza:

⁹¹ http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/equality/03themes/violence-against-women/EG-SEM-MV%282003%29Proceedings_en.pdf

⁹² Programom pre páchatel'ov sa samostatne venujú aj implementačné správy k tomuto odporúčaniu z roku 2004, 2007, 2008, 2010.

- Prvoradým cieľom programov musí byť bezpečie a pohoda žien a ich detí;
- Programy musia stále vychádzať z rodovej analýzy chápania rodovo pomieneného násillia na ženách;
- Práca s páchatel'om by sa mala odohrávať mimo priestorov, kde sa poskytujú podporné programy pre ženy;
- Programy by sa nemali považovať za alternatívu namiesto trestného stíhania, odsúdenia a trestu;
- Programy by nemali v žiadnom prípade obsahovať poradenstvo ani mediáciu, ani vzdelávanie v ovládaní hnevu, ani liečbu závislostí na návykových látkach;
- Programy by mali pred prijatím konkrétneho páchatel'a zhodnotiť jeho vhodnosť pre tento program;
- Podmienka vstupu do program je, že páchatelia poskytnú adresy svojej súčasnej aj bývalej partnerky a táto informácia bude odovzdaná podpornej službe pre ženy;
- Programy by mali byť dostupné pre dobrovoľníkov aj páchatel'ov, ktorí dostanú účasť v programe ako povinné;
- Personál pracujúci s páchatel'mi by mal dostať minimálne 30 hodinové vzdelanie, obsahujúce rodovú analýzu násillia na ženách; skúsenosti žien a ich pohľad na násillie; páchatel'ove vzory minimalizácie a manipulácie; skúsenosť detí s násillím; právny rámec; ochranu detí; rôznorodosť; závislosti; chápanie procesu zmeny; odhad nebezpečenstva a práca s ním.

Úsilie Rady orgánov bolo z dnešného 2011, kedy Výbor Rady Európy o ženách a domácejmu

Intervenčnými programami pre páchatel'ov násillia na ženách sú integrálna súčasť opatrení na predchádzanie násillia na ženách.

Európy a jej odborných pohľadu zavŕšené 7. apríla ministrov prijal **Dohovor predchádzaní násilliu na násilliu a o boji proti**

nemu (známy pod názvom Istanbulský dohovor). Dňa 11. mája 2011 ho v Istanbule podpísala aj Slovenská republika. Dohovor je záväzným právnym dokumentom Rady Európy, ktorý prvýkrát v európskom priestore ustanovuje **právne záväzné štandardy** na predchádzanie násilliu na ženách a domácejmu násilliu.⁹³ Programom pre páchatel'ov násillia na ženách sa venuje v osobitnom článku 16, ktorý obsahuje nasledovné normy:

„1. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia na vytvorenie, alebo podporu programov zameraných na vzdelávanie páchatel'ov domáceho násillia na účel osvojenia si nenásillného správania v medziľudských vzťahoch s cieľom predchádzania ďalšiemu násilliu a zmeny násillných modelov správania sa.

2. Zmluvné strany prijímú potrebné legislatívne alebo iné opatrenia, aby vytvorili alebo podporili programy zamerané na predchádzanie recidíve páchatel'mi najmä páchatel'mi sexuálne motivovaných trestných činov.

3. Pri prijímaní opatrení uvedených v odsekoch 1 a 2 zmluvné strany zabezpečia, aby bezpečnosť, podpora a ľudské práva obetí boli primárnym záujmom programov a aby tieto programy boli vytvorené a implementované v prípade potreby v úzkej koordinácii so špecializovanými podpornými službami pre obeť.“

Už v úvodných článkoch Zmluvy o Európskej únii sa uvádza, že *únia je založená na hodnotách úcty k ľudskej dôstojnosti, slobody, demokracie, rovnosti, právneho štátu a rešpektovania ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám. Tieto hodnoty sú*

⁹³ V zmysle článku 7 ods. 4 Ústavy SR je dohovor prezidentskou medzinárodnou zmluvou o ľudských právach a základných slobodách, ktorá je zároveň aj medzinárodnou zmluvou, ktorá priamo zakladá práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb, a preto v súlade s článkom 86 písm. d) Ústavy SR podlieha vysloveniu súhlasu Národnej rady SR a ratifikácii prezidentom SR. V zmysle článku 7 ods. 5 Ústavy SR je dohovor zároveň medzinárodnou zmluvou, ktorá má prednosť pred zákonmi.

spoločné členským štátom v spoločnosti, v ktorej prevláda pluralizmus, nediskriminácia, tolerancia, spravodlivosť, solidarita a **rovnosť medzi ženami a mužmi** (článok 2). Únia ponúka svojim občanom priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti bez vnútorných hraníc, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb **spolu s príslušnými opatreniami týkajúcimi sa kontroly na vonkajších hraniciach, azylu, prisťahovalectva a predchádzania trestnej činnosti a boja s ňou** (článok 3). Tento právny základ je upevnený článkom 8 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (horizontálna priorita, ktorá prechádza všetkými aktivitami únie - *Vo všetkých svojich činnostiach sa Únia zameriava na odstránenie nerovností a podporu rovnoprávnosti medzi mužmi a ženami*), ktorý bol vo vzťahu k násiliu páchanému na ženách doplnený vo vyhláseniach k záverečnému aktu medzivládnej konferencie, ktorá prijala Lisabonskú zmluvu podpísanú 13. decembra 2007 nasledovne: „*Konferencia súhlasí, že vo svojom všeobecnom úsilí odstrániť nerovnosť medzi ženami a mužmi, sa Únia bude vo svojich rôznych politikách zameriavať na boj proti všetkým formám domáceho násilia. Je vhodné, aby členské štáty prijali všetky opatrenia, ktoré sú potrebné na predchádzanie a odstránenie týchto trestných činov, ako aj na podporu a ochranu obetí.*“.

Zmluva o fungovaní Európskej únie rovnako uvádza konkrétne oblasti, ktoré pri rešpektovaní základných práv a rozličných právnych systémov a tradícií členských štátov bude justičnou spoluprácou v trestných veciach harmonizovať. **Európsky parlament a Rada sa splnomocnili, aby** v súlade s riadnym legislatívnym postupom prijali opatrenia zamerané okrem iného na uľahčovanie spolupráce medzi justičnými orgánmi alebo rovnocennými orgánmi členských štátov v rámci trestného stíhania a výkonu rozhodnutí a **ustanovili minimálne pravidlá týkajúce sa obetí trestných činov⁹⁴ a minimálne pravidlá na povzbudenie a podporu činnosti členských štátov v oblasti predchádzania trestnej činnosti.**

V súvislosti s intervenčnými programami pre páchatel'ov násilia na ženách je potrebné zdôrazniť, že **v rámci Európskej únie sú chápané ako integrálna súčasť opatrení na predchádzanie násilia na ženách.** Osobitné programy na zamedzenie a potlačenie násilia voči deťom, mladým ľuďom a ženám a na ochranu obetí a ohrozených skupín (program Daphne roky 2000 až 2003, program Daphne II na roky 2004 až 2008 i program Daphne III na roky 2007 až 2013) si za súčasť špecifických cieľov a opatrení financovaných prostredníctvom tohto programu Európskej únie dalo za cieľ aj vypracovanie a vykonávanie programov zaobchádzania pre obeť a osoby v ohrození, ako sú napríklad deti a mládež, ktoré sú svedkami domáceho násilia, na jednej strane, a **pre páchatel'ov na strane druhej, s cieľom zabrániť násiliu.**

3.2. Návrhy na zmeny v Slovenskej republike

K efektívnemu a komplexnému potlačaniu násilia na ženách prácou s páchatel'mi by bolo žiaduce realizovať viaceré legislatívne zmeny, ktoré zmenia filozofiu ukladania primeraných obmedzení alebo povinností ako súčasť trestu či inej sankcie a systém ich výkonu.

Trestný zákon - navrhujeme nasledovné zmeny a doplnenia⁹⁵:

1. V § 50 odsek 2 znie:

⁹⁴ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV

⁹⁵ Medzi navrhovanými zmenami a doplneniami som vedome neuviedol tie, ktoré sú momentálne v legislatívnom procese v rámci návrhu zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov

„(2) V rámci povolenia podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody môže súd páchatel'ovi uložiť aj primerané probačné opatrenia uvedené v § 51 ods. 3, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život, ktorých kontrolu vykonáva probačný a mediačný úradník; spravidla mu uloží, aby podľa svojich schopností nahradil škodu spôsobenú trestným činom. Páchatel'ovi úmyselného trestného činu násilnej povahy voči blízkej osobe alebo zverenej osobe uloží povinnosť podrobiť sa akreditovanému programu sociálneho výcviku určeného probačným úradníkom. Ak sú splnené podmienky podľa osobitného predpisu, môže súd nariadiť kontrolu uložených primeraných probačných opatrení technickými prostriedkami, ak takáto kontrola nebola doposiaľ nariadená.“.

Odôvodnenie:

Navrhované spresnenie terminológie zákona vychádza z pojmov používaných v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV a zároveň vyjadruje, že vykonávanie týchto opatrení kontroluje probačný a mediačný úradník. Navrhovaná právna úprava rovnako dopĺňa prípady, v ktorých súd podmienenčne odloží výkon trestu odňatia slobody (bez uloženia probačného dohľadu) páchatel'ovi úmyselného trestného činu násilnej povahy voči blízkej osobe alebo zverenej osobe (napr. pri trestnom čine ublíženia na zdraví podľa § 156, nátlaku podľa § 192, obmedzovania slobody vyznania podľa § 193, porušovania domovej slobody podľa § 194, zanedbania povinnej výživy podľa § 207, nebezpečného vyhrážania podľa § 360 alebo nebezpečného prenasledovania podľa § 360a a pod.) o obligatórne určenie povinnosti podrobiť sa akreditovanému sociálno-intervenčnému programu. Jedná sa o opatrenie vychádzajúce z odborných poznatkov a skúsenosti viacerých krajín (Rakúsko, Nemecko a pod.), ktoré pri potláčaní násilia páchaného na ženách pracujú s páchatel'mi takéhoto násilia, pretože len represia uloženého trestu (akokoľvek prísneho) nezmení zaužívané vzorce správania. Nakoľko takéto sociálno-intervenčné programy obsahujú prvky špeciálno-pedagogických, psychologických, liečebných a terapeutických činností (môžu ich vykonávať len osoby s príslušnou odbornou kvalifikáciou) bude účasť v programe možná len u subjektov, ktoré budú spĺňať personálne, materiálne a organizačné štandardy (získajú na túto činnosť akreditáciu ministerstva spravodlivosti).

2. V § 50 ods. 4 písm. c), § 55 ods. 1, § 62 ods. 3, § 68 ods. 1, § 69 ods. 3, § 71 ods. 3, § 72a ods. 3, § 77 ods. 2, § 101 ods. 2, § 116 ods. 1 sa slová „obmedzenia alebo povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4“ nahrádzajú slovami „probačné opatrenia uvedené v § 51 ods. 3“.

3. V § 50 ods. 4 písm. d), 52 ods. 1 písm. b) a § 119 ods. 2 písm. c) sa slová „obmedzení alebo povinností“ nahrádzajú slovami „probačných opatrení“.

4. V § 51 ods. 2, § 53 ods. 3, § 77 ods. 3 sa slová „obmedzenia alebo povinnosti“ nahrádzajú slovami „primerané probačné opatrenia“.

5. V § 52 ods. 1 písm. b), § 55 ods. 4, § 348 ods. 1 písm. b) a h) sa slová „obmedzenia alebo povinnosti“ nahrádzajú slovami „probačné opatrenia“.

Odôvodnenie k bodom 2 až 5:

Navrhované spresnenie terminológie zákona vychádza z pojmov používaných v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV a zároveň vyjadruje, že vykonávanie týchto opatrení kontroluje probačný a mediačný úradník.

6. V § 51 odsek 3 znie:

„(3) Probačné opatrenia spočívajú najmä

a) v zákaze

1. účasti na určených verejných podujatiach,
2. požívania alkoholických nápojov a iných návykových látok,
3. stretávania sa s osobami, ktoré majú na páchatel'a negatívny vplyv alebo ktoré boli jeho spolupáchateľmi alebo účastníkmi na trestnom čine,
4. vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin spáchal,
5. účasti na hazardných hrách, hrania na hracích automatoch a uzatvárania stávok,
6. kontaktovať úplne alebo čiastočne písomne, telefonicky, elektronickou komunikáciou alebo inými prostriedkami poškodeného, ktorého telesná integrita alebo duševná integrita môže byť takýmto konaním ohrozená,

b) príkaze

1. nepriblížiť sa k poškodenému na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržiavať sa v blízkosti obydlija poškodeného,
2. vystáť sa z bytu alebo domu, v ktorom sa neoprávnene zdržuje alebo ktorý protiprávne obsadil,
3. nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu,
4. zaplatiť v skúšobnej dobe dlh alebo zameškané výživné,
5. osobne alebo verejne sa ospravedlniť poškodenému,
6. v skúšobnej dobe získať určitú pracovnú kvalifikáciu alebo zúčastniť sa na rekvalifikačnom kurze,
7. podrobiť sa akreditovanému programu sociálneho výcviku, inému akreditovanému výchovnému programu, psychoterapii alebo psychologickému poradenstvu určenému probačným a mediačným úradníkom,
8. podrobiť sa liečeniu závislosti od návykových látok, ak mu nebolo uložené ochranné liečenie,
9. zamestnať sa v skúšobnej dobe alebo uchádzať sa preukázateľne o zamestnanie,
10. dostaviť sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určený podľa miesta pobytu, v odôvodnených prípadoch aj opakovane.

7. V § 51 sa vypúšťa odsek 4.

Doterajšie odseky 5 až 7 sa označujú ako odseky 4 až 6.

Odôvodnenie k bodom 6 a 7:

Doterajšia právna úprava sa dopĺňa o zákaz kontaktovať úplne alebo čiastočne písomne, telefonicky, elektronickou komunikáciou alebo inými prostriedkami poškodeného, ktorého telesná integrita alebo duševná integrita môže byť takýmto konaním ohrozená. Vychádza sa z ochrany obetí niektorých trestných činov sexuálnej alebo násilnej povahy, kedy páchatelia pokračujú vo svojom postseparačnom násilí aj bez fyzického kontaktu s obeťou. Rovnako sa precizuje povinnosť podrobiť sa formatívnym probačným opatreniam. Aby však napr. sociálno-intervenčné programy mali svoj význam, musí byť ich ukladanie diferencované s ohľadom na rôzne skupiny páchatel'ov, ich osobnosť, vymedzenie cieľovej skupiny konkrétneho programu, miesta realizácie konkrétneho programu a pod. Preto sa navrhuje, aby určenie vhodného programu zameraného na konkrétneho páchatel'a bolo individualizované probačným a mediačným úradníkom, ktorý po vykonaní vstupnej diagnostiky určí odsúdenému konkrétny program, ktorý musí v priebehu skúšobnej doby absolvovať (ide o systém realizovaný vo výkone trestu odňatia slobody – súd rozhoduje len o vonkajšej diferenciacii, ale o použitých prostriedkoch, metódach a formách individuálnej prevencii realizovanej formou programu zaobchádzania s konkrétnym odsúdeným nerozhoduje súd, ale školený väzenský personál rozhodnutiu ktorého predchádza odborná diagnostika rizík a resocializačných potrieb odsúdeného). Uvedený návrh rovnako vychádza

z Európskych probačných pravidiel (Odporúčanie Rec(2010)1 Výboru ministrov členským štátom Rady Európy o Európskych probačných pravidlách).

8. V § 73 ods. 2 sa vypúšťa písmeno c).

Doterajšie písmeno d) sa označuje ako písmeno c).

Odôvodnenie:

Hoci cieľ zákonodarcu uvedený v dôvodovej správe k ustanoveniu o možnosti súdu uložiť páchateľovi domáceho násilia ochranné liečenie vychádzal zo správnej idey (ochrana budúcich obetí násilia prácou so súčasnými páchateľmi), voľba takejto formy zaobchádzania – ochranného liečenia (reálne vykonávaného ako psychiatrické liečenie) je nevhodná a škodlivá, nakoľko páchateľa zbavuje pocitu zodpovednosti za svoje konanie. Násilie nie je choroba alebo závislosť, je to voľba a kognitívno - behaviorálny proces.

9. V § 348 sa za písmeno j) vkladá nové písmeno k), ktoré znie:

„k) nedodrží obmedzujúce opatrenie alebo sociálno-výchovné opatrenie uložené v priestupkovom konaní.“

Odôvodnenie:

Skutková podstata trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia sa dopĺňa o úmyselné nedodržanie ochranných opatrení, ktoré boli síce uložené v priestupkovom konaní, ale smerujú k zákazu navštevovať určené verejne prístupné miesta a miestnosti, v ktorých sa podávajú alkoholické nápoje alebo konajú verejné športové alebo kultúrne podujatia, resp. v povinnosti podrobiť sa akreditovanému programu výchovy alebo sociálneho výcviku v období dvoch rokov po rozhodnutí o priestupku u páchateľov priestupku proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. d) na blízkej osobe alebo bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa a osobe, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou.

Trestný poriadok - navrhujeme nasledovné zmeny a doplnenia:

1. V § 82 nadpis znie: „Primerané probačné opatrenia“.

2. V celom zákone slová „obmedzenia alebo povinnosti“, „obmedzenia a povinnosti“, „povinnosti alebo obmedzenia“, „povinnosti a obmedzenia“ v príslušnom tvare nahrádzajú slovami „probačné opatrenia“ v príslušnom tvare.

3. V § 216 odsek 4 znie:

„(4) Obvinenému možno tiež podľa odseku 2 uložiť, aby v skúšobnej dobe dodržiaval primerané probačné opatrenia smerujúce k tomu, aby viedol riadny život alebo aby sa zdržal činnosti, ktorá viedla k spáchaniu prečinu. Obvinenému, ktorý spáchal úmyselný trestný čin násilnej povahy voči blízkej osobe alebo zverenej osobe uloží povinnosť podrobiť sa akreditovanému programu sociálneho výcviku určeného probačným úradníkom. Kontrolu uložených probačných opatrení vykonáva probačný a mediačný úradník. Obvinený, ktorému boli uložené primerané probačné opatrenia, je povinný podrobiť sa kontrole technickými prostriedkami, ak je táto kontrola nariadená. Nariadiť kontrolu technickými prostriedkami možno, ak sú splnené podmienky podľa osobitného predpisu.“

Odôvodnenie:

Navrhované spresnenie terminológie zákona vychádza z pojmov používaných v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012 ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV a zároveň vyjadruje, že vykonávanie

týchto opatrení kontroluje probačný a mediačný úradník. Navrhovaná právna úprava rovnako dopĺňa prípady, v ktorých prokurátor v prípravnom konaní podmienne zastaví trestné stíhanie páchatelovi úmyselného trestného činu násilnej povahy voči blízkej osobe alebo zverenej osobe (napr. pri trestnom čine ublíženia na zdraví podľa § 156, nátlaku podľa § 192, porušovania domovej slobody podľa § 194, zanedbania povinnej výživy podľa § 207, nebezpečného vyhrážania podľa § 360 alebo nebezpečného prenasledovania podľa § 360a a pod.) o obligatórne určenie povinnosti podrobiť sa akreditovanému sociálno-intervenčnému programu. Jedná sa o opatrenie vychádzajúce z odborných poznatkov a skúsenosti viacerých krajín (Rakúsko, Nemecko a pod.), ktoré pri potláčaní násilia páchaného na ženách pracujú s páchatelmi takéhoto násilia, pretože len represia uloženého trestu (akokoľvek prísneho) nezmení zaužívané vzorce správania. Nakoľko takéto sociálno-intervenčné programy obsahujú prvky špeciálno-pedagogických, psychologických, liečebných a terapeutických činností (môžu ich vykonávať len osoby s príslušnou odbornou kvalifikáciou) bude účasť v programe možná len u subjektov, ktoré budú spĺňať personálne, materiálne a organizačné štandardy (získajú na túto činnosť akreditáciu ministerstva spravodlivosti).

4. V § 220 ods. 2 písm. b) sa slovo „alebo“ vypúšťa a v písm. c) sa bodka nahrádza čiarkou, pripája slovo „alebo“ a dopĺňa nové písmeno d), ktoré znie:

„d) je z okolností prípadu nesporné, že súhlas poškodeného bol daný v tiesni, je mu vyhrázané, je pod nátlakom, v závislosti alebo podriadenosti.“.

Odôvodnenie:

Precizujú sa dôvody, pre ktoré nie je možné schváliť zmier. Návrh vychádza z odporúčania č. R(99) 19 Výboru ministrov členským štátom Rady Európy o mediácii v trestných veciach a R(98) 1 Výboru ministrov členským štátom Rady Európy o rodinných mediáciach, v ktorom sa vzhľadom na charakter domáceho násilia odporúča zväziť, či v prípade násilia v rodine je proces mediácie vhodný, nakoľko strany zmieru by mali dospieť k dohode dobrovoľne.

5. V § 224 ods. 1 sa za slovo „ochrany“ vkladajú slová „a akreditovaných programov výchovy alebo sociálneho výcviku ukladaných v trestných veciach“.

Odôvodnenie:

Týmto návrhom sa rozširuje okruh subjektov, ktorým je možné poukázať peňažnú sumu o poskytovateľov akreditovaných sociálno-intervenčných programov. Systém poskytovania (výkonu) sociálno-intervenčných programov ukladaných obvineným alebo odsúdeným v trestných veciach v rámci uloženého probačného opatrenia (pri podmienenom zastavení trestného stíhania, podmiennečnom odklade výkonu trestu odňatia slobody, ochrannom dohľade a pod.) je založený na prvkoch špeciálno-pedagogických, psychologických, liečebných a terapeutických činností (môžu ich vykonávať len osoby s príslušnou odbornou kvalifikáciou). Túto činnosť (službu) budú poskytovať len subjekty, ktoré budú spĺňať personálne, materiálne a organizačné štandardy (získajú na túto činnosť akreditáciu ministerstva spravodlivosti). Ich činnosť môže byť financovaná z viacerých zdrojov, nakoľko dotácia z ministerstva spravodlivosti bude pokrývať len časť ich nákladov.

6. V § 353 odseky 3 a 4 znejú:

„(3) Trest odňatia slobody s podmiennečným odkladom, trest povinnej práce a trest zákazu pobytu možno trestným rozkazom uložiť iba po predchádzajúcom vyžiadaní si správy od probačného a mediačného úradníka o vhodnosti uloženia takéhoto trestu, možnostiach jeho uloženia a riadneho výkonu a navrhovanom probačnom opatrení; pri treste povinnej práce aj vrátane stanoviska obvineného k uloženiu tohto trestu.“

(4) Trest domáceho väzenia možno trestným rozkazom uložiť iba po predchádzajúcom vyžiadaní si správy od probačného a mediačného úradníka o vhodnosti uloženia takéhoto trestu, možnostiach jeho uloženia a riadneho výkonu, navrhovanom probačnom opatrení, vrátane stanoviska obvineného k uloženiu tohto trestu a preskúmania podmienok kontroly výkonu tohto trestu technickými prostriedkami.“

Odôvodnenie:

Inštitút predbežného šetrenia sa dopĺňa o obligatórne posúdenie vhodnosti uloženia trestu nespojeného s odňatím slobody. Proces individualizácie trestu musí začať ešte pred samotným uložením trestu a to nielen zisťovaním okolností súvisiacich s protiprávnym konaním, ale aj obstaraním podkladov týkajúcich sa osoby páchatel'a, možnosti jeho nápravy a ochrany obete. Aby mohol byť trest nespojený s odňatím slobody zákonne uložený a naplnil svoj účel prostriedkami individuálnej prevencie, obstaráva probačný úradník podklady týkajúce sa osoby obvineného o jeho rodinnom, sociálnom a pracovnom prostredí. Takáto „súdna pomoc“ - však závisí od ochoty súdu alebo prokurátora „načúvať“ – probačný úradník totiž túto kompetenciu v súčasnosti uskutočňuje len na základe písomného pokynu predsedu senátu, samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. Navrhovaný systém bude obdobný osvedčenému systému hodnotenia ako podkladu ku konaniu o podmiennejom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody.

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch - navrhujeme nasledovné zmeny a doplnenia:

1. V § 16 sa dopĺňa nové písmeno c), ktoré znie:

„c) sociálno-výchovné opatrenia.“

2. Za § 18 sa vkladá nový § 18a, ktorý znie:

„§ 18a

(1) Sociálno-výchovné opatrenie spočíva v povinnosti podrobiť sa primeranému akreditovanému programu výchovy alebo sociálneho výcviku v období dvoch rokov po rozhodnutí o priestupku. Sociálno-výchovné opatrenie možno uložiť spolu so sankciou.

(2) Páchatel'ovi priestupku proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. d) spáchanému na blízkej osobe alebo bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa a osobe, ktorá je vo vzťahu k nim blízkou osobou sa ochranné opatrenie uloží i pri upustení od uloženia sankcie.“

Odôvodnenie:

Jednotlivé útoky domáceho násillia sú v aplikačnej praxi posudzované veľakrát ako priestupok. Orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom dochádza k postúpeniu veci na priestupkové konanie (rozhodnutie o postúpení veci). Priestupkové právo má však obdobne ako právo trestné nielen represívnu ale aj ochrannú a preventívnu funkciu. Individualizácia sankcie tak vyžaduje, aby priestupkový zákon chránil budúce obete prácou s páchatel'mi. Úmyselné sabotovanie takto nariadeného programu zo strany násilníka môže naplniť znaky trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia (po doplnení ustanovení Trestného zákona). Sociálno-výchovný program sa vždy uloží páchatel'ovi priestupku proti občianskemu spolunažívaniu podľa § 49 ods. 1 písm. d) spáchanému na blízkej osobe.

Zoznam akreditovaných sociálno-výchovných opatrení bude zverejnený na stránke ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Výber primeraného programu môže správny orgán konzultovať s miestne príslušným probačným a mediačným úradníkom.

3. V § 21 ods. 1 sa vypúšťa písmeno h).

Doterajšie písmena i) a j) sa označujú ako h) a i)

Odôvodnenie:

Ide o legislatívno-technickú úpravu súvisiacu s navrhovanou zmenou Trestného zákona, podľa ktorej úmyselné nedodržanie obmedzujúceho opatrenia a sociálno-výchovného opatrenia bude trestným činom podľa § 348 Trestného zákona (marenie výkonu úradného rozhodnutia).

4. V § 93 sa slová „§ 16 písm. a)“ nahrádzajú slovami „§ 16 písm. a) a c)“.

Odôvodnenie:

Ide o legislatívno-technickú úpravu súvisiacu s určením orgánu príslušného na kontrolu výkonu ochranného opatrenia.

Poriadok výkonu trestu (vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 368/2008 Z. z.) navrhujeme nasledovné doplnenie:

V § 64 sa za odsek 2 sa vkladá nový odsek 3, ktorý znie:

„(3) V hodnotení so záverom uvedenom podľa odseku 2 písmeno a) a b) môže ústav navrhnúť uloženie primeraného probačného opatrenia.“.

Odôvodnenie:

Na základe plnenia jednotlivých aktivít programu zaobchádzania môže ústav v kladnom hodnotení odsúdeného navrhnúť adresné probačné opatrenie, ktoré umožní odsúdenému viesť riadny život počas skúšobnej doby podmieneného prepustenia (napr. ak odsúdený pre krátky trest neabsolvoval vhodný sociálno-psychologický výcvik diferencovaný povahy trestného činu počas výkonu trestu odňatia slobody, môže ústav navrhnúť takýto program v rámci skúšobnej doby podmieneného prepustenia).

Nový zákon o probačnej a mediačnej službe – mal by pokrývať nasledovné oblasti:

A. Základné ustanovenia

- Predmet zákona
- Vymedzenie základných pojmov (napr. legálne definície probácie, mediácie, kontroly, dohľadu)
- Základné zásady výkonu probácie a mediácie
- Miesto výkonu probácie a mediácie

B. Pôsobnosť, organizácia, riadenie a personál

- Základné úlohy probačnej a mediačnej služby
- Organizácia probačnej a mediačnej služby
- Riadenie probačnej a mediačnej služby
- Personál
  - *Predpoklady na výkon probácie a mediácie*
  - *Vzdelávanie a odborná príprava*
  - *Práva a povinnosti*
- Súčinnosť so štátnymi orgánmi, právnickými a fyzickými osobami
- Rada pre probáciu a mediáciu

C. Výkon probácie

- Predbežné šetrenie
- Priebeh probácie
  - *Hodnotenie rizika a potrieb odsúdeného*
  - *Program probácie*
  - *Prostriedky probácie*

- *Práva a povinnosti odsúdeného*
- Záver probácie
- Kontrola výkonu probácie
- Odlišnosti výkonu probácie pri jednotlivých trestoch a probačných opatreniach
  - *Dohľad nad obvineným*
  - *Trest domáceho väzenia*
  - *Trest povinnej práce*
  - *Ochranný dohľad*
  - *Účasť na akreditovanom programe*
  - *Výkon probácie mladistvých a cudzincov*

D. Výkon mediácie

E. Akreditácia programov sociálneho výcviku, výchovných programov, terapie a poradenstva

- Akreditačná komisia
- Proces akreditácie
- Zoznam akreditovaných programov a poskytovateľov
- Financovanie akreditovaných programov

F. Informačný systém

G. Hodnotenie probácie a mediácie

H. Záverečné a prechodné opatrenia

Odôvodnenie:

Inštitút probačného a mediačného úradníka nemá na Slovensku dlhú históriu. Legislatívne bol do nášho právneho poriadku zakotvený zákonom č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 2004. V priebehu 10 rokov prešiel len kozmetickými zmenami, ktoré však v podstatnej miere nezachytili zásadné domáce zmeny (rekodifikácia trestného práva v roku 2006 založená na princípoch restoratívnej justície), medzinárodnú úpravu (napr. odporúčanie Rec(2010)1 Výboru ministrov členským štátom Rady Európy o Európskych probačných pravidlách), ale i trend, vývoj a problémy spojené s jej efektívnym fungovaním. Hlavným problémom súčasného systému je skutočnosť, že poslanie probačného a mediačného úradníka nemá postavenie osobitnej služby – orgánu zabezpečujúceho implementáciu všetkých alternatív k výkonu väzby a trestu odňatia slobody (to znamená, že napr. na rozdiel od Zboru väzenskej a justičnej stráže, ktorý zabezpečuje výkon väzby a trestu odňatia slobody, probační a mediační úradníci, ktorí zabezpečujú napr. dohľadov na obvineným pri nahradení väzby zárukou alebo sľubom, zabezpečujú zmierovacie konanie, dohľad nad výkonom podmieneného trestu odňatia slobody alebo podmiennečne prepusteným odsúdeným, realizujú výkon trestu povinnej práce a trestu domáceho väzenia, zabezpečujú kontrolu výkonu primeraných obmedzení alebo povinností uložených páchatelovi a pod. nemajú samostatné organizačné postavenie). Na toto postavenie nadväzujú otázky metodického riadenia, usmerňovania a kontroly, tvorba štandardov probácie a mediácie, profesionalizácia a procesný manažment.

Kľúčovými probačnými opatreniami, ktoré môžu prispieť k zníženiu rizika recidívy sú formatívne a liečebné probačné opatrenia realizované ako sociálno-intervenčné programy obsahujúce prvky špeciálno-pedagogických, psychologických, liečebných a terapeutických činností. Tieto programy však môžu uplatňovať len osoby s príslušnou odbornou kvalifikáciou. Úlohou probačného a mediačného úradníka bude, v prípade súdom uloženého probačného opatrenia „podrobiť sa akreditovanému programu sociálneho výcviku, inému akreditovanému výchovnému programu, psychoterapii alebo psychologickému poradenstvu

určenému probačným a mediačným úradníkom“, na základe hodnotenia rizík odsúdeného a potrieb jeho resocializácie, určiť odsúdenému vhodný sociálno-intervenčný program. Za sociálno-intervenčný program môže byť označený iba program schválený ministerstvom spravodlivosti v akreditačnom konaní a uvedený v zozname sociálno-intervenčných programov ministerstva spravodlivosti. Predtým však musí prejsť trojstupňovým akreditačným konaním. Od administratívnej kontroly (spočíva výlučne v evidencii žiadosti a kontrole základných obsahových náležitostí predloženého programu) cez hodnotenie v komisii – Rade pre probáciu a mediáciu (posúdi obsahovú kvalitu predloženého programu podľa vopred schválenej metodiky) až po konečné rozhodnutie ministra spravodlivosti. Riadna akreditácia by bola udeľovaná na dobu 3 rokov. Potrebné však bude rozlišovať medzi držiteľom akreditácie a poskytovateľom programu. Držiteľ akreditácie môže na základe licencie umožniť vykonávanie programu inému subjektu (poskytovateľovi), ale naďalej zodpovedá za personálnu a obsahovú stránku programu a musí jednotlivých poskytovateľov oznamovať ministerstvu spravodlivosti, ktoré okrem zoznamu akreditovaných programov bude viesť aj zoznam poskytovateľov sociálno-intervenčných programov.

Na rozdiel od súčasnej úpravy by sa do systému probácie a mediácie zaviedol aj prvok hodnotenia a štatistického sledovania zvolených indikátorov v zhode s ročnými štatistikami Rady Európy.⁹⁶

Záver

Ministerstvo spravodlivosti pri niekoľko bodovej novele zákona o probačných a mediačných úradníkoch v roku 2008 v dôvodovej správe konštatovalo: „Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky predpokladá vypracovanie rozsiahlejšej novely predmetného zákona, ktorej obsahom by mala byť podrobnejšia úprava spôsobu zabezpečovania probačných programov (sociálne a iné výcviky, psychoterapia a pod.) a podmienok, za akých bude možné tieto programy vykonávať a financovať. Takýto návrh si však vyžaduje dôslednú prípravu (analýza výkonu a potrieb, zabezpečenie finančných zdrojov a pod.)“. Potrebu komplexného prehodnotenia súčasného nastavenia zákona obdobne potvrdilo aj v rámci vyhodnotenia medzirezortného konania k návrhu zákona o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov, kedy na pripomienky verejnosti k niektorým ustanoveniam zákon reagovalo nasledovne: „Predkladateľ berie vzhľadom na vznesenú pripomienku na vedomie. Jej zakomponovanie do právnej úpravy je v danej chvíli predčasné, nakoľko takáto právna úprava si vyžaduje dlhodobjšiu prípravu ako po stránke právnej, tak najmä po stránke organizačnej (zabezpečenie adekvátnych vzdelávacích programov pre probačných a mediačných úradníkov). Predkladateľ však vykoná kroky vedúce ku komplexnému prehodnoteniu podmienok výkonu mediácie v trestných veciach v rámci ďalšieho rozvoja probačnej a mediačnej služby“. Preto ostáva len veriť, že k takémuto konaniu zo strany ministerstva spravodlivosti dôjde v čo najkratšej dobe, nakoľko pre úspešné zavedenie sociálno-intervenčných programov

⁹⁶ Ročné trestné štatistiky Rady Európy (publikované už v roku 1983), ktoré sú známe pod označením SPACE obsahovali už od roku 1992 sériu otázok, ktoré sa týkali alternatívnych sankcií a opatrení (od roku 1997 sú Ročné trestné štatistiky Rady Európy rozdelené do dvoch projektov SPACE I, ktorý poskytuje údaje o odsúdení a väzenských zariadeniach členských štátov Rady Európy a SPACE II poskytujúci informácie o sankciách a opatreniach nespojených s odňatím slobody). Cieľom prieskumu je zhromaždiť a porovnať, spoľahlivým spôsobom, informácie poskytnuté členskými štátmi Rady Európy o alternatívnych trestoch a probačných opatreniach. Je poľutovaniahodné, že Slovenská republika sa k tomuto komparatívnemu zberu informácií o úrovni probácie zatiaľ nepripojila s plnou vážnosťou (buď sme údaje neposlali, alebo sa nezhodujú s údajmi uvádzanými v štatistických ročenkách MS SR).

pre páchatel'ov násilia na ženách je efektívne fungovanie tohto implementačného orgánu kľúčové.

Použitá literatúra

BANCROFT, L., *Why Does He Do That?: Inside the Minds of Angry and Controlling Men*. New York: Berkley, 2003. 432s. ISBN 0-399-14844-2.

BECCARIA, C. *O zločinoch a trestoch*. Preložené O. Pažitková; Editované A. Brostl; P. Hollander. Prvé vydanie. Bratislava: Kalligram, spol. s. r. o, 2009. 128s. ISBN 978-80-8101-252-5.

ČIČ, M. – NOVOTNÝ, O. *Teoretické otázky československého socialistického práva*. Bratislava: Veda. 1982, 261s.

DUDOR, L., RAUNIČOVÁ, P., ŠOLTESOVÁ, J. *Komparácia priestupkov proti občianskemu spolunažívaniu s vybranými trestnými činmi*. In.: *Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – Súčasnosť a vízie*. Zborník príspevkov z odborného seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 26. októbra 2010. Zostavil a editoval Potash. Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-89447-345-0

FARKAŠOVÁ, K. *Násilie na ženách*. In. FARKOŠOVÁ, K.; MALÍKOVÁ, D; VAVRO, R.; HUTTA, J.; DOBROVODSKÝ, R. *Sociálna inklúzia páchatel'ov domáceho násilia: Záverečná správa*. Bratislava, 2014

FÁBRY, A. *Väzenie. História a súčasnosť*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čenek, 2012. ISBN 978-80-7380-379-7, 238s.

FICO, R. *Účel trestu (filozofické, penologické a právne východiska) záverečná správa výskumnej úlohy spracovanej na Právnickom ústave MS SR*. Bratislava: Právnický inštitút Ministerstva spravodlivosti SR, 1992, 36s.

FOUCAULT, M.: *Dozerat' a trestať. Zrod väzenia*. Bratislava: Kalligram. 2004, ISBN 80-7149-663-4, 310s.

HÁLA, J., KRELL, W., MOLLER, E. *QUO VADIS POENA*. Praha: Triton. 2014, ISBN 978-80-7387-779-8, 170s.

HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Prvé vydanie. Bratislava: IURA EDITION, spol. s. r. o., 2008. 403s. ISBN 978-80-8078-206-1

HOLUBOVÁ, B. *Národné indikátory násilia páchaného na ženách. Návrh sústavy indikátorov a premenných z oblastí násilia páchaného na ženách v rámci výskumnej úlohy č. 2233 (online)*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2009

IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, ISBN 9788080783082, 625s.

NETÍK, K. K osobnosti páchatel'a partnerského násilia. In. Domáce násilie – nová prax a nová legislatíva v Európe. Zostavil Záhora, J. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008. ISBN 978-80-88-931-96-6.

RAJTÁKOVÁ, I. Zákony sú, ale nevyžívajú sa. In Polícia si myslí, že v prípade týraných žien nepochybila (online). Dostupné <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/173692-policia-si-mysli-ze-v-pripade-tyranych-zien-nepochybila/>

Projekt Podpora a pomoc pre ženy zažívajúce násilie a ich deti prostredníctvom zavedenia sociálnych programov pre páchatel'ov násilia bol podporený sumou 55 302,50 eur z Fondu pre mimovládne organizácie, ktorý je inancovaný z Finančného mechanizmu EHP 2009 - 2014. Správcom Fondu je Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation. Cieľom projektu Podpora a pomoc pre ženy zažívajúce násilie a ich deti prostredníctvom zavedenia sociálnych programov pre páchatel'ov násilia je Podpora demokratických hodnôt, vrátane ľudských práv.